

Irakin tilannekatsaus joulukuussa 2019

Tiivistelmä

Irakissa on kaksi vuotta ISISin kalifaatin kaatamisen jälkeen ihmisten huomio siirtynyt kansan elinolosuhteisiin. Erityisesti valtaosan Irakin väestöstä muodostavat shiitit ovat nousseet vaurasta poliittista eliittiä vastaan lokakuussa 2019 alkaneissa ja edelleen jatkuvissa suuri mielenosoituksissa, jotka ovat keskittyneet Itä-Bagdadin keskustan kortteleihin ja useisiin Etelä-Irakin kaupunkeihin. Etelä-Irakissa mielenosoittajat ovat myös ajoittain sulkenneet öljyteollisuuden kohteisiin ja satamiin johtavia teitä. Mielenosoituksissa on vaadittu muun muassa poliittisen järjestelmän uudistamista, parempia peruspalveluita sähköstä ja vedestä alkaen, sekä työpaikkoja ja korruption kitkemistä.

Mielenosoitukset eivät ole luonteeltaan sektaarisia vaan pikemminkin vaurauudesta osattomaksi jäänyttä kansaa yhdistäviä. Mielenosoituksissa on nähty myös Iran-vastaisuutta, joka on kummunnut yleisestä kansallismielisyydestä ja Iran-mielisten militioiden oikeudenloukkauksista mielenosoittajia vastaan. Osa militioista ja turvallisuusjoukoista on vastannut väkivaltaisesti mielenosoituksiin. Yli 500 ihmistä on saanut surmansa ja 19 000 loukkaantunut loka-joulukuussa. Irakin pääministeri on ilmoittanut erostaan ja hallitus jatkaa toimitusministeristönä. Irakin poliittiset ryhmät neuvottelevat uudesta hallituksesta. Mielenosoitukset jatkuvat.

ISIS-konflikti jatkuu asymmetristen iskujen ja eri alueille kohdistuvien terrorisminvastaisten sotilasoperaatioiden merkeissä lähinnä niissä Keski- Irakin lääneissä, joihin varsinainen ISISin vastainen taistelu keskittyi. Irakin humanitaarinen tilanne on edelleen vaikea, varsinkin Nineven ja Anbarin läänin kaltaisilla, ISIS-konfliktista toipuvilla alueilla, joilla vakauttaminen ja jälleenrakennus sujuvat hitaasti. Heikon keskushallinnon ja rajoitetun konfliktista palautumisen vuoksi ongelmat ovat pitkittyneet, ja miljoonat irakilaiset tarvitsevat humanitaarista apua.

Tilannekatsauksessa on käytetty erilaisia julkisia lähteitä, kuten kansainvälisten järjestöjen ja tutkimuslaitosten tuottamia raportteja ja tietoa aineistoja sekä näitä täydentävää uutismateriaalia, joka on ollut Maahanmuuttoviraston saatavilla raportin kirjoittamishetkellä.

Abstract

Two years after the defeat of the ISIS caliphate, Iraqi people's attention has turned towards the general population's neglected living conditions. In particular the Shi'a, who make up the majority of the Iraqi population, have risen against the affluent political elite in mass demonstrations that started in October 2019 and are still ongoing in central quarters of East Baghdad and several cities in Southern Iraq. In the South, demonstrations have also occasionally blocked roads leading to oil facilities and ports. The demonstrators demand, among other things, a reform of the political system, better public services such water, power, jobs and the eradication of corruption.

The demonstrations are not sectarian in nature but rather unite those people who have been deprived of wealth. The demonstrations have also witnessed anti-Iranianism, which is due to a general nationalistic air among the demonstrators and violent actions by some Iran-leaning militias towards the demonstrators. Over 500 people have been killed and 19 000 injured in the demonstrations in October-December. The prime minister of Iraq has resigned and the government continues to function as a caretaker government. Negotiations on a new government are ongoing. Demonstrations continue.

The ISIS conflict goes on in terms of asymmetric attacks and anti-terrorist military operations particularly in those areas in Central Iraq where the actual fight against ISIS took place. The humanitarian situation in Iraq is still difficult, particularly in the areas recovering from the ISIS conflict, where stabilization and reconstruction are ongoing. Because of the weakness of the central government and the limited progress towards recovery from the conflict, millions of Iraqis are in need of humanitarian aid.

The report is based on various public sources, such as reports published by international organizations and research institutes and complementary news material, which the Finnish Immigration Service has had access to at the time of writing of this report.

Sisällys

1 Poliittinen tilanne	4
2 Turvallsuustilanne	7
2.1 Irakin mielenosoitukset	7
2.1.1 Kevään ja kesän mielenosoitukset	7
2.1.2 Lokakuussa alkaneet joukkomielenosoitukset	7
2.1.3 Syksyn mielenosoitusten kehittyminen, oikeudenloukkaukset ja hallinnon toimenpiteet	14
2.2 ISIS-konfliktin kehitys	25
2.3 Irakin Kurdistanin turvallsuustilanteesta	26
3 Humanitaarinen tilanne	27
4 Pakolaisuus ja paluumuutto	29
5 Ihmisoikeustilanne	32
6 Lähteet	36

1 Poliittinen tilanne

Irakissa toimitusministeristö

Presidentti Barham Salihin, pääministeri Adel Abdul Mahdin, parlamentin puhemies Mohamed al-Halbousin ja muiden poliittisten johtajien pitkien neuvotteluiden tuloksena Irakin hallitukseen nimitettiin sisä-, puolustus- ja oikeusministerit 24.6.2019.¹ Neuvottelutulokseen päästiin suurajatollah Ali al-Sistanin kritisoitua hallituksen sisäistä riitaisuutta.² Hallituksessa on vain yksi nainen. Hänet valittiin opetusministeriksi 10.10.³ Irakin hallitus muuttui syksyn joukkomielienosoitusten seurauksena toimitusministeristöksi, kun pääministeri ilmoitti erostaan 29.11.⁴ Irakin parlamentin puhemies pyysi 3.12. presidenttiä nimeämään uuden pääministerin 15 päivän sisällä.⁵ Uutta pääministeriä ei kuitenkaan nimitetty 15.12. mennessä. Presidentti Salih pyysi 15.12. parlamenttia määrittelemään suurimman parlamenttiryhmän voidakseen nimetä siihen kuuluvan pääministeriehdokkaan. Pääministerin valintaa vaikeuttaa se, että mielenosoittajat eivät hyväksy johtaviin poliittisiin puolueisiin kuuluvia ehdokkaita.⁶

Ensi vuoden paikallisvaaleja lykätty mielenosoitusten vuoksi

Irakin hallitus päätti 22.7.2019 vuoden 2018 vaalilakiin tehdystä muutoksesta, jonka mukaan myöhästyneet paikallisvaalit pidettäisiin huhtikuussa 2020.⁷ Irakin vaalikomissio oli kerännyt biometristä dataa äänestäjien rekisteröimistä varten noin 56 %:lta äänestäjistä eli noin 13,9 miljoonalta irakilaiselta 18.7. mennessä. Huolenaiheena oli että ne henkilöt, joiden biometristä dataa ei ole kerätty, eivät mahdollisesti pääsisi äänestämään vaalilakiin tehtyjen muutosten vuoksi. Tämän vuoksi YK:n Irakin avustusoperaatio UNAMI on painottanut yleistä äänoikeutta.⁸ YK:n turvallisuusneuvoston marraskuun Irak-raportin mukaan 219 poliittista puoluetta oli rekisteröity vaaleja varten. Myös 97 000 maan sisäisesti siirtymään joutunutta (IDP⁹) äänestäjää oli rekisteröity 26.10. mennessä. Suurin osa heistä oleskelee Dohukin ja Erbilin lääneissä.¹⁰ Irakin hallitus päätti marraskuussa että paikallisvaaleja siirretään suunnitellulta huhtikuulta 2020 myöhäisempään ajankohtaan meneillään olevien mielenosoitusten vuoksi. Vaalien uusi ajankohta ei ole toistaiseksi tiedossa.¹¹

¹ Puolustusministeriksi nimitettiin kenraali Najah al-Shammari, sisäministeriksi Yasin al-Yasiri ja oikeusministeriksi Faruq al-Shawani. (UN Security Council 5.8.2019, s. 1-2 ja 22.11.2019, s. 4)

² UN Security Council 5.8.2019, s. 1.

³ Opetusministeriksi nimitettiin Suha Ali Bek. (UN Security Council 22.11.2019, s. 14)

⁴ Stratfor 2.12.2019.

⁵ UNAMI 3.12.2019.

⁶ Al-Monitor/ Mustafa Saadoun 15.12.2019.

⁷ UN Security Council 5.8.2019, s. 9.

⁸ UN Security Council 5.8.2019, s. 9.

⁹ Internally displaced person.

¹⁰ UN Security Council 22.11.2019, s. 9.

¹¹ Basnews 12.11.2019; BBC 17.11.2019.

Irakin Kurdistanissa uusi hallitus

Irakin Kurdistanin valtapuolue KDP allekirjoitti Gorran-puolueen kanssa 18.2.2019 neljän vuoden pituisen poliittisen sopimuksen, jonka mukaan Gorran ottaisi osaa seuraavaan Irakin Kurdistanin hallitukseen. Samana päivänä valittiin kurdiparlamentin väliaikaiseksi puheenjohtajaksi KDP-puolueen edustaja Vala Fareed. Ensimmäiseksi varapuheenjohtajaksi valittiin Heman Hawrami (KDP) ja toiseksi varapuheenjohtajaksi Muna Qahwachi (Turkmen Reform Party). Irakin Kurdistanin toinen valtapuolue PUK boikotoi kokousta, koska sillä ei ollut sopimusta KDP:n kanssa Irakin hallituksen muodostamisesta. Kurdiparlamentin lakiasioiden komiteaan valittiin 26.2. neljä KDP-puolueen jäsentä, kaksi PUK-puolueen jäsentä ja yksi jäsen seuraavista puolueista: Kurdistan Islamic Group (KIG), Gorran, New Generation Movement (NGM). Lisäksi komiteaan valittiin yksi kristitty ja yksi turkmeeni.¹²

Valtapuolueet KDP ja PUK allekirjoittivat pitkään kestäneiden neuvotteluiden jälkeen 5.5. sopimuksen Irakin Kurdistanin hallituksesta. Sopimuksen mukaan Irakin Kurdistanin presidentti ja pääministeri tulevat edelleen KDP-puolueesta. Irakin Kurdistanin parlamentin puhemies, toinen varapresidentti ja varapääministeri, samoin kuin Erbilin ja Bagdadin suhteista vastaava alueministeri tulevat PUK-puolueesta. Ensimmäinen varapresidentti tulee Gorran-puolueesta.¹³

Irakin Kurdistanin parlamentti valitsi Nechirvan Barzanin autonomisen kurdialueen uudeksi presidentiksi 28.5. PUK-puolue boikotoi äänestystä, sanoen että KDP ei ollut kunnioittanut aikaisempia poliittisia sopimuksia.¹⁴ Nechirvan Barzanista tuli virallisesti Irakin Kurdistanin presidentti 10.6. pidetyssä tilaisuudessa, johon otti osaa muun muassa Irakin presidentti Barham Salih ja parlamentin puhemies Mohamed al-Halbousi^{15, 16}

Irakin Kurdistanin uusi hallitus tuli voimaan 10.7. Pääministerinä toimii KDP-puolueesta tuleva Masrour Barzani. Varapääministerinä toimii PUK-puolueen Qubad Talabani. Uuden hallituksen 21 ministeristä kolme on naisia. PUK-puolueen Rewaz Faiq valittiin Irakin Kurdistanin parlamentin puhemieheksi 11.7. Uusi hallitus ilmoitti pyrkivänsä institutionaalisiin uudistuksiin, korruptionvastaisiin toimiin ja Bagdadin ja Erbilin välien parantamiseen.¹⁷ Presidentti Nechirvan Barzani nimitti varapresidenteiksi Jaafar Mustafa Alin PUK-puolueesta ja Mustafa Sayyid Qadiri Gorran-puolueesta. Tammikuussa 2018 perustettu The New Generation Movement -puolue piti ensimmäisen puoluekongressinsa 5.10. ja nimitti Shashwar Abdulwahidfin presidenttikseen.¹⁸

Irakin Kurdistanin hallitus ilmoitti 8.3.2019 että kaikkien virkamiesten palkat maksettaisiin maaliskuusta lähtien Irakin liittovaltion budjettilain mukaisesti. Laki

¹² UN Security Council 2.5.2019, s. 2.

¹³ UN Security Council 5.8.2019, s. 2.

¹⁴ UN Security Council 5.8.2019, s. 2.

¹⁵ Barham Salih oli pitkäaikainen vaikuttaja Irakin Kurdistanin toisessa pääpuolueessa PUK:ssa, kunnes hän perusti vuonna 2017 oppositiopuolueen Coalition for Democracy and Justice (CDJ) kilpailemaan Irakin Kurdistanin pääpuolueiden kanssa.

¹⁶ UN Security Council 5.8.2019, s. 3.

¹⁷ UN Security Council 5.8.2019, s. 3.

¹⁸ UN Security Council 22.11.2019, s. 4.

takaa Irakin Kurdistanin virkamiesten ja peshmerga-armeijan sotilaiden luotettavan ja säännöllisen palkanmaksun. Irakin liittovaltio vahvisti 15.3. palkkarahojen siirtämisen Irakin Kurdistanille. Virkamiesten palkkoja oli pidätetty kolmen vuoden ajan.¹⁹

Irakin keskushallinnon ja Irakin Kurdistanin aluehallinnon välit paranemassa

Bagdadilla ja Erbilillä on edelleen erimielisyyksiä muun muassa öljytulojen jaosta ja Irakin Kurdistanin budjetista. YK:n turvallisuusneuvoston mukaan Erbilin ja Bagdadin välien edistämiseksi tarvitaan vahva kansallinen hiilivetylaki ja tulonjakoon liittyvä laki sekä asiaankuuluvien vuoden 2005 perustuslain²⁰ pykälien toimeenpanoa. Lisäksi Bagdadin ja Erbilin tulisi sitoutua liittovaltion budjettilain vaatimuksiin. Edistystä on muun muassa se, että Irakin keskushallinnon asettamat tarkastuspisteet, joissa kerättiin tulleja Irakin Kurdistanin ja keskushallinnon rajan ylittävistä tuotteista, lakkautettiin 16.2.²¹

Bagdadin ja Erbilin hallinnot jatkavat neuvotteluita. Irakin Kurdistanin uusi presidentti Nechirvan Barzani on korostanut läheistä yhteistyötä Bagdadin välillä Irakin keskushallinnon ja autonomisen kurdialueen välisten asioiden ratkaisemiseksi perustuslain puitteissa.²² Syyskuun alkupuolella Irakin parlamentin johto tapasi Irakin Kurdistanin kansanedustajia parlamenttien yhteistyön vahvistamisen merkeissä. Irakin presidentti Barham Salih ja finanssiministeri Fuad Hussein tapasivat Irakin Kurdistanin pääministerin, presidentin ja parlamentin puhemiehen keskustellakseen vuoden 2020 budjettilaista, kiisteltyjä alueita koskevasta perustuslain 140 artiklasta, peshmergan rahoittamisesta sekä Irakin Kurdistanin virkamiesten palkoista. Bagdadin ja Erbilin virkamiehet kokoustivat syyskuun alussa koskien ns. kiistellyillä alueilla tehtävää väestönlaskentaa.²³ Irakissa on aikomus suorittaa väestönlaskenta vuonna 2020.²⁴

YK:n Irakin erityisavustaja Jeanine Hennis-Plasschaert totesi 3.12. että Bagdadin ja Erbilin välit ovat paranemassa mutta se ei näy vielä esimerkiksi Nineven läänin Sinjarin piirikunnassa, jonne Bagdad ja Erbil eivät ole kyenneet muodostamaan yhtenäistä hallintoa ja vakaita turvallisuusrakenteita.²⁵

¹⁹ UN Security Council 2.5.2019, s. 3.

²⁰ Katso Iraq's Constitution of 2005, https://www.constituteproject.org/constitution/Iraq_2005.pdf?lang=en (käyty 19.12.2019)

²¹ UN Security Council 2.5.2019, s. 3, 13-14.

²² UN Security Council 5.8.2019, s. 3.

²³ UN Security Council 22.11.2019, s. 5.

²⁴ UNFPA 8.8.2019.

²⁵ UNAMI 3.12.2019.

2 Turvallisuustilanne

2.1 Irakin mielenosoitukset

2.1.1 Kevään ja kesän mielenosoitukset

Ihmiset tukivat mielenosoituksilla 15.–16.5.2019 shiiajohtaja Muqtada al-Sadrin kannattajien eli sadristien keskuudessa tehtyjä korruptionvastaisia toimia useissa Etelä-Irakin lääneissä. Mielenosoitusten aikana kuoli neljä henkilöä ja 15 loukkaantui kun mielenosoittajat ottivat yhteen turvallisuusjoukkojen kanssa.²⁶ Huhti-kesäkuussa 2019 oli mielenosoituksia Bagdadin, Basran, Najafin ja Dhi-Qarin lääneissä. Mielenosoituksissa vaadittiin työtä ja peruspalveluita kuten vettä ja sähköä, hyvää hallintoa, toimittajien suojelua ja korruptiotutkimuksia. Basrassa pidätettiin mielenosoittajia, ja heitä vapautettiin myöhemmin.²⁷

2.1.2 Lokakuussa alkaneet joukkomielenosoitukset

Mielenosoitusten syitä

YK:n Irakin avustusoperaation UNAMIn mukaan 1.10. alkaneet mielenosoitukset kohdistuivat alkuvaiheessa varsinkin korruptiota, työttömyyttä, asunto-ongelmaa ja peruspalveluiden puutetta vastaan. Nämä olivat ensimmäiset suurmielenosoitukset silloista, noin vuoden vanhaa hallitusta vastaan.²⁸ UNAMIn lokakuussa tekemän haastattelututkimuksen mukaan mielenosoituksissa vastustettiin myös edeltävien mielenosoitusten aikana tapahtuneita, turvallisuusjoukkojen liialliseen voimankäyttöön ja aseellisten ryhmien tekemiä salamurhia ja loukkaantumisia. Lisäksi mielenosoittajat vaativat muutoksia poliittiseen järjestelmään.²⁹

Singaporen yliopiston tutkija Fanar Haddadin mukaan mielenosoitusten taustalla on politiikan korruptoituneisuus. Jokaisten vaalien jälkeen poliittinen edustus jaetaan Irakin keskenään juonittelevien pääpuolueiden välillä. Järjestelmän tavoitteena on ollut vallan säilyttäminen ja pääsy hyväksikäyttämään valtion resursseja, joita katoaa korruption ja suhdejärjestelmän kautta. Järjestelmä on jakanut irakilaiset pieneen johtavaan ryhmään verkostoineen ja suureen köyhtyneeseen irakilaisten enemmistöön. Mielenosoittajat ovat nousseet tätä vastaan.³⁰

Haddadin mukaan mielenosoittajat vaativat yleensä ottaen hallituksen eroa, parlamentin hajottamista ja puolueettoman virkamieshallituksen muodostamista. Virkamieshallitus perustaisi itsenäisen komitean perustuslakiin, vaalilakiin ja poliittisia puolueita koskeviin lakeihin tehtäviä muutoksia varten. Mielenosoittajat haluavat myös presidenttivaltaisen järjestelmän ja uuden itsenäisen vaalikomission. Muutosten jälkeen pidettäisiin YK:n valvomat vaalit,

²⁶ UN Security Council 5.8.2019, s. 4.

²⁷ UN Security Council 5.8.2019, s. 11.

²⁸ UNAMI 22.10.2019, s. 3.

²⁹ UNAMI 5.11.2019, s. 2.

³⁰ Middle East Eye/ Fanar Haddad 6.11.2019.

joissa olisi mahdollisuuksia myös pääpuolueiden ulkopuolisilla ehdokkailla.³¹ Presidentti Barham Salihin ehdotuksen mukaan vaaleissa äänestettäisiin poliittisia puolueita suosivien vaalilistojen sijasta paikallisia ehdokkaita, jotka olisivat läheisessä vastuussa äänestäjilleen.³²

Beirutin amerikkalaisen yliopiston tutkija Omar Sirri ja Chatham House - tutkimuslaitoksen tutkija Renad Mansour kuvaavat Irakin mielenosoituksia maan modernin historian suurimmaksi ruohonjuuritason poliittiseksi liikkeeksi. Tutkijoiden mielestä massoilta tukea saavat mielenosoitukset muodostivat lokakuussa suuremman eksistentiaalisen uhkan maan hallinnolle kuin ISIS. Mielenosoitusten taustalla on Sirrin ja Mansourin mukaan kroonistunut nuorisotyöttömyys ja epäusko Irakin poliittiseen järjestelmään. Toukokuun 2018 parlamenttivaaleissa olikin pienin äänestysprosentti vuoden 2003 jälkeen.³³

LSE-yliopiston tutkijoiden Christine McCaffray van den Toornin ja Raad Alkadirin mukaan mielenosoituksista on tullut laaja sosiaalinen liike joka vaatii poliittisen järjestelmän remonttia. Mielenosoitukset kumpuavat 16 vuotta kestäneestä epäpätevästä hallinnosta. Vuoden 2003 jälkeen täysi-ikäiseksi tullut sukupolvi kokee tulleen petetyksi. Heidän hyvinvointiaan ja tulevaisuuttaan ei vaalita ja he haluavat muutosta siihen, kuka johtaa Irakia ja millä tavalla. Mielenosoittajat tulevat eri yhteiskuntaluokista ja taustoista.³⁴

Tutkija Fanar Haddadin mukaan noin 58 % irakilaisista on alle 24-vuotiaita. Irakin poliittisen luokan tulisi kuunnella heitä. Johtavat luokat ovat kuitenkin täysin irrallaan kansan yleisistä tuntemuksista, eikä ole olemassa vahvaa oppositiota, joka ajaisi poliittisia muutoksia. Vuoden 2003 jälkeen täysi-ikäiseksi tulleelle sukupolvelle Baath-puoluehistoria, poliittinen islam, sektaarinen identifioituminen tai edes se, että shiitit ovat vallassa, eivät ole relevantteja asioita. Tämä sukupolvi on huolissaan Irakin hallintojärjestelmän epäonnistumisesta ja toimimattomuudesta sekä rikollisuudesta.³⁵

Harvardin yliopiston tutkija Marsin Alshamary kertoi joulukuun puolivälissä että suurin osa mielenosoittajista on shiioja ja he osoittavat mieltään shiiajohtoista hallitusta vastaan. Mielenosoittajat ovat tarkoituksellisesti juhlistaneet Irakin etnistä ja uskonnollista monimuotoisuutta ja hylänneet poliittisen eliitin keppihevosenaan käyttämän sektaarisuuden. Mielenosoituksissa on samanlainen karnevalistinen ja yhteisöllinen tunnelma kuin shiiojen vuosittaisessa Arbäeen-juhlassa. Mielenosoittajat tarjoavat toisilleen suojaa, ruokaa ja materiaalista tukea samalla tavoin kuin pyhättöihin kohdistuvien suurten kulkueiden aikana.³⁶

Alshamary kertoo että samoin kuin vuosien 1920 ja 1991 protesteissa, mielenosoittajat ovat kääntyneet shiiojen uskonnollisen johdon puoleen. Tänä vuonna mielenosoittajat odottavat suurajatollah Ali al-Sistanin edustajien Abdul Mahdi al-Karbalain ja Ahmed al-Safin perjantaisaarnoja. Uskonnollinen johto pyrkii välttämään epävakautta ja kannustaa ratkaisujen löytämiseen

³¹ Ibid.

³² The New York Times/ Alissa J. Rubin 1.11.2019.

³³ Sirri, Omar & Renad Mansour 10.11.2019.

³⁴ LSE/ Christine McCaffray van den Toorn & Raad Alkadiri 7.11.2019.

³⁵ Middle East Eye/ Fanar Haddad 6.11.2019.

³⁶ The Washington Post/ Marsin Alshamary 14.12.2019.

perustuslaillisin keinoin. Viimeisissä saarnoissa on muun muassa korostettu sananvapautta ja tuomittu ulkomaiset vaikuttamisyrietykset Irakissa.³⁷

Mielenosoittajat haluavat toisaalta enenevässä määrin myös, että uskonnollinen johto olisi kriittinen omalle roolilleen politiikassa. He eivät halua että islamistit tai uskonjohtajat monopolisoivat uskontoa. Toisin kuin esimerkiksi 1991, jolloin shiiojen ylikansallinen identiteetti muokkasi mielenosoituksia, on nykyisissä mielenosoituksissa ilmeistä myös Iran-kielteisyys ja Iraniin liitoksissa olevien ryhmien korruption ja väkivallan vastustaminen niin Bagdadissa kuin Etelä-Irakissa.³⁸

Turvallisuussektorin hajanaisuus väkivaltaisuuksien taustalla

YK:n turvallisuusneuvoston toukokuun 2019 Irak-raportin mukaan Irakissa toimi aseellisia ryhmiä, jotka eivät olleet hallituksen kontrollissa. Tällaiset ryhmät syyllistyivät muun muassa kiristykseen, salakuljetukseen ja lahjusten keräämiseen tarkastuspisteillä. Irakin hallitus oli tuominut tällaiset toimet.³⁹

Irakin perustuslain 78 artiklan mukaan pääministeri on kaikkien asevoimien ylipäällikkö. Asevoimien päivittäinen johtaminen tapahtuu käytännössä joukkojen yhteisessä operaatiokeskuksessa Bagdadissa. Bagdadin operaatiokeskuksesta käsin annetaan määräyksiä paikallisille operaatiokeskuksille eri puolilla maata. Paikalliset operaatiokeskukset komentavat maastossa olevia joukkoja. Kesäkuusta 2014 lähtien Irakissa on kuitenkin ollut rinnakkainen järjestelmä, Hashd al-Shaabin⁴⁰ komissio, jota on johtanut kansallinen turvallisuusneuvonantaja Faleh al-Fayyad. Hashd al-Shaabin militioita on käytännössä komentanut pahamaineisen Kata'ib Hezbollah -militian johtaja Abu Mahdi al-Muhandis. Irakin hallitus on pitkään pyrkinyt saamaan militioita tiukasti komentoonsa.⁴¹

Irakin pääministeri antoi 1.7.2019 määräyksen no. 237, joka tuo Hashd al-Shaabin hallituksen määräysvallan alaiseksi. Määräyksen mukaan sellaiset aseelliset ryhmät, jotka toimivat hallituksen kontrollin ulkopuolella, ovat laittomia ja joutuvat syytteeseen. Kaikkien Hashd al-Shaabin militioiden tulee määräyksen mukaan luopua ISISin vastaisen taistelun aikana käyttämistään yksilöllisistä nimistä, niiden tulee toimia osana armeijaa ja noudattaa samoja sääntöjä. Sellaisten ryhmien, jotka eivät suostu yhteistyöhön tulee laskea muut kuin henkijösuojeluun ja tilojen suojeluun tarvittavat aseet ja muuntautua poliittisiksi puolueiksi. Niiden tarkastuspisteitä ja toimistoja tulee sulkea ja ryhmien sijaintipaikat tulee ilmoittaa selkeästi. Määräys no. 237 sai laajan hyväksynnän eri puolilla poliittista kenttää.⁴²

³⁷ Ibid.

³⁸ Ibid.

³⁹ UN Security Council 2.5.2019, s. 4.

⁴⁰ Hashd al-Shaabiin, engl. Popular Mobilization Units/ Popular Mobilization Forces) kuuluu pääasiassa shiiamilitioita, sekä muiden kansanryhmien kuten sunniarabien, kristittyjen ja turkmeenien joukkoja. Joukot laillistettiin marraskuussa 2016. Hashd al-Shaabi otti osaa alueiden valtaamiseen sekä ISISiltä että lokakuussa 2017 kurdijoukoilta ns. kiistellyillä alueilla, joissa sen joukkoja edelleen on.

⁴¹ The Washington Institute/ Michael Knights 30.9.2019.

⁴² UN Security Council 5.8.2019, s. 4; Reuters/ Ahmed Aboulenein 1.7.2019.

YK:n turvallisuusneuvoston elokuun Irak-raportin mukaan Irakin presidentti Barham Salih oli laatinut muistion, johon oli kirjattu Irakin vakautta ja alueellisia intressejä edistäviä toimenpiteitä. Toimenpiteisiin kuului muun muassa aseenkäytön rajoittaminen relevanteille valtion instituutioille, korruptionvastainen taistelu ja infrastruktuurin kehittäminen. Irakin poliittiset johtajat ovat keskustelleet Yhdysvaltain ja Iranin välisistä jännitteistä ja niiden vaikutuksesta Irakin taloudelliseen- ja turvallisuustilanteeseen.⁴³ Presidentin muistiossa linjataan edelleen että Irak ei asetu jonkun yksittäisen maan tai maaryhmän kannalle, ja ettei Irakin maaperää voi käyttää toiseen maahan kohdistuvan aggression välineenä. Irakin pääministeri Adel Abdul Mahdi oli toistuvasti painottanut että Irak pyrki olemaan eri toimijoita kokoava valta konfliktin polttopisteenä olemisen sijaan ja korosti yhteistyötä muiden valtioiden kanssa yhteisten intressien pohjalta. Irakin johtajat ovat tavanneet aktiivisesti alueellisia ja muita ulkomaalaisia kumppaneita jännitteiden lieventämiseksi ja yhteisten poliittisten, taloudellisten ja turvallisuusintressien edistämiseksi.⁴⁴

Irakin Kurdistanin parlamentin erityisavustaja Sardar Aziz ja kansainvälisiin suhteisiin keskittyvän Clingendael's Conflict Research Unit -laitoksen vanhempi tutkija Erwin van Veen kommentoivat marraskuussa Irakin turvallisuusjoukkojen tilaa War on the Rocks -blogissa. Heidän mukaansa Irakin monimuotoista turvallisuusarkkitehtuuria leimaa kapasiteetin heikkous, yksittäisten henkilöiden huomattavan autonominen toiminta, turvallisuusjoukkojen hajanaisuus ja joukkojen erilliset tukialueet sekä ulkomaiset vaikutukset. Kurdien peshmerga-armeijan ja Hashd al-Shaabin militioiden kasvu voidaan nähdä vastareaktiona armeijan kyvyttömyydelle taata turvallisuus Irakin merkittäville väestöryhmille. Ilman poliittisia muutoksia ei turvallisuussektorilla saada aikaan merkittäviä muutoksia ja toisaalta ilman turvallisuussektorin reformia Irakin politiikka pysyy epävakana sekä painostukselle ja väkivallalle alttiina.⁴⁵

Beirutin amerikkalaisen yliopiston tutkija Omar Sirri ja Chatham House -tutkimuslaitoksen tutkija Renad Mansour kertovat että mielenosoitusten edetessä pääministerin toimisto, sisä- ja viestintäministeriöt ja jopa Irakin oikeuslaitos ryhtyivät puolustamaan poliittista järjestelmää ja muodostivat mielenosoituksiin kohdistuneen väkivaltaisen vastauksen ytimen. Pääministerin toimisto ei pystynyt vaikuttamaan väkivaltaisuuksiin, vaan pääministeri on ollut Sirrin ja Mansourin mukaan vaikutusvaltaisempien tahojen ohjailtavissa.⁴⁶

Turvallisuusjoukot kuten armeija ja federaatiopoliisi ovat suhtautuneet kaksijakoisesti väkivaltaisuuksiin mielenosoittajia vastaan. Esimerkiksi mellakkapoliisin, SWAT⁴⁷-erikoisjoukkojen ja tuntemattomien, mustiin pukeutuneiden taistelijoiden avattua tulen mielenosoittajia vastaan Kerbalassa lokakuun lopulla paikalla olevat armeijan joukot joko eivät puuttuneet asiaan tai suojelivat mielenosoittajia hyökkääjiltä ja ohjasivat lapsia turvaan. Jotkut sotilaat avasivat tulen hyökkääjiä vastaan. Joidenkin

⁴³ UN Security Council 5.8.2019, s. 5.

⁴⁴ UN Security Council 5.8.2019, s. 5.

⁴⁵ Aziz, Sardar & Erwin van Veen 11.11.2019.

⁴⁶ Sirri, Omar & Renad Mansour 10.11.2019.

⁴⁷ Special Weapons and Tactics.

federaatiopoliisin edustajien nähtiin suojelevan mielenosoittajia myös Bagdadissa lokakuun lopulla.⁴⁸

Al-Monitor -verkkomediaan kirjoittavan tutkija ja kirjailija Ali Mamourin mukaan joitakin Iran-mielisiä militioita kuten Badrin organisaatiota ja Khorasanin prikaateja lukuun ottamatta, suurin osa Hashd al-Shaabin⁴⁹ eli PMU-joukkojen militioista ottaa etäisyyttä nykytilanteeseen ja yrittää välttää yhteenottoja mielenosoittajien kanssa. Monet Hashd al-Shaabin jäsenet ovat ilmaisseet sosiaalisissa medioissa tukeaan mielenosoittajille ja tuominneet väkivallan heitä vastaan. Shiiojen uskonnollinen johto Najafissa ja merkittävät shiia moskeijat⁵⁰ tukevat myös mielenosoittajien vaatimuksia.⁵¹ Sinisiä lippalakkeja pitävät Muqtada al-Sadrin Saraya al-Salam -militian jäsenet ovat liittyneet aseettomina mielenosoittajien keskuuteen ja suojeleet heitä.⁵²

Tutkija Fanar Haddad on todennut että väkivaltaisuuDET ilmentävät jatkuvaa välinpitämättömyyttä ihmisoikeuksista. Osa aseellisista voimista on toisia syyllisempiä verenvuodatukseen. Syyttävät sormet osoittavat Haddadin mukaan mellakkapoliisiin, SWAT-erikoisjoukkoihin ja "tuntemattomiin tekijöihin", joiksi epäillään Iran-mielisiä militioita. Haddadin mukaan jotkut terrorisminvastaisten joukkojen edustajat, poliisi ja armeija ovat toisaalta ilmaisseet tukeaan mielenosoittajille. Mielenosoitusten laajuus on pakottanut poliitikot antamaan tukensa "legitiimeille" mielenosoituksille. Virallisen linjan mukaan mielenosoittajien keskuudessa on kuitenkin myös pahantahtoisia tahoja.⁵³

Pitkäaikaisen Irak-asiantuntijan ja Independent-lehden kolumnistin Patrick Cockburnin mukaan mielenosoittajia kohteekseen ottaneet tarkk'ampujat ovat edustaneet Irakin turvallisuuspalveluita ja Iran-mielisiä Hashd al-Shaabin militioita.⁵⁴ Iranin vallankumouskaartin Quds-joukkojen komentaja Qassem Soleimani on sukuloinut Irakin poliittisten johtajien ja puolueiden kokouksissa mielenosoitusten aikana ja hän on pyrkinyt mielenosoittajien ja turvallisuusviranomaisten mukaan vaikuttamaan Irakin politiikkaan, uuden hallituksen valintaan ja mielenosoitusten lopettamiseen.⁵⁵ Patrick Cockburn muistuttaa että Hashd al-Shaabin puheenjohtaja Faleh al-Fayyad on Irakin hallituksen turvallisuusneuvonantaja ja väittää shiia militiia Badrin organisaation kontrolloivan sisäministeriötä. Esimerkiksi sisäministeriön ERD-hätätilajoukkojen tarkk'ampujia on syytetty mielenosoittajien ampumisesta.⁵⁶

The Intercept paljasti The New York Timesin kanssa 17.11. Iranin valtaverkostoja Irakissa valottavia, tuntemattoman tahon lähettämiä Iranin tiedustelu- ja turvallisuusministeriön (MOIS) asiakirjoja, joita on noin 700 sivua ja jotka ovat

⁴⁸ Ibid.

⁴⁹ Ali Mamouri käyttää termiä PMU (Popular Mobilization Units).

⁵⁰ Jotkut merkittävät Hashd al-Shaabiin kuuluvat militiat ovat liitoksissa näihin moskeijoihin.

⁵¹ Al-Monitor/ Ali Mamouri 20.11.2019.

⁵² AP/ Samya Kullab & Murtada Faraj 8.12.2019.

⁵³ Middle East Eye/ Fanar Haddad 6.11.2019.

⁵⁴ Cockburn, Patrick 12.11.2019.

⁵⁵ Reuters/ Raya Jalabi & Ahmed Rasheed 12.11.2019; Al Jazeera/ Sofia Barbarani 20.11.2019; Al-Monitor/ Ali Mamouri 6.12.2019.

⁵⁶ Cockburn, Patrick 12.11.2019.

pääasiassa vuosilta 2014–2015. Asiakirjat paljastavat Irakin poliitikkojen kuten pääministeri Adel Abdul Mahdin ja monen entisen ministerin, mukaan lukien aikaisemman pääministerin Haider al-Abadin yhteyksiä Teheraniin ja sitä, miten Iran on soluttautunut Irakin tiedustelupalveluihin ja värvännyt entisiä CIA:n irakilaisia tiedonantajia. Paljastukset ovat horjuttaneet entisestään Irakin eliittiä.⁵⁷

Chatham Housen tutkijan Renad Mansourin mukaan mielenosoittajien viha kohdistuu varsinaisesti Irakin poliittiseen järjestelmään ja siinä sivussa sitä tukevaan Iraniin. Mielenosoittajat kokevat Iranin olevan Irakin uudistusten tiellä. Sosiaalisissa medioissa on videoita, joissa mielenosoittajat hajottavat Iranin uskonnollisen johtajan Ali Khamenein ja Quds-joukkojen komentajan Qassem Soleimanin kuvia. Bagdadin opiskelijat ovat kampanjoineet Iranin tuotteita vastaan ja kehottavat ihmisiä ostamaan irakilaisia tuotteita. Mielenosoittajat vastustavat myös muiden maiden kuin Iranin sekaantumista Irakin asioihin.⁵⁸

Hashd al-Shaabia koskevasta hallituksen määräyksestä no. 237 huolimatta Hashd al-Shaabin Iran-mielisiä militioita on syytetty monista oikeudenloukkauksista mielenosoittajia vastaan loka-marraskuussa. Muun muassa 6.12. mielenosoituspaikalle tunkeutuneet asemiehet ampuivat noin 23 ihmistä ja haavoittivat noin 127:ää Bagdadin Khilanin aukiolla.⁵⁹ Silminnäkijät kertoivat myöhemmin Human Rights Watchille että tekijät olivat pukeutuneet mustiin univormuihin sekä siviilivaatteisiin. He kertoivat myös että aukiolla olleet federaatiopoliisin joukot ja muut turvallisuusjoukot olivat poistuneet aukiolta ennen ampumisen alkamista, ja palasivat aukiolle ampumisen jälkeen.⁶⁰

Samana päivänä 6.12. Yhdysvallat julisti sanktioita kolmelle Irakin militiajohtajalle, joiden se katsoi osallistuneen muun muassa mielenosoitusten väkivaltaiseen tukahduttamiseen.⁶¹ Irakin asevoimien yliohtajan eli virkaa tekevän pääministeri Adel Abdul Mahdin puhemies, kenraali Abdulkareem Khalaf ilmoitti Khilanin hyökkäysten jälkeen, että Hashd al-Shaabin joukkojen tulee vastedes välttää mielenosoitusalueita ja turvallisuusasioihin puuttumista.⁶²

⁵⁷ The Intercept 18.11.2019, Al-Monitor/ Ali Mamouri 20.11.2019.

⁵⁸ Al Jazeera 28.11.2019.

⁵⁹ The Guardian/ Ghaith Abdul-Ahad & Emma Graham-Harrison 7.12.2019. Irakin ihmisoikeuskomission mukaan yhdeksän ihmistä olisi saanut surmansa ja 85 siviiliä sekä 15 turvallisuusjoukkojen jäsentä loukkaantunut Khilanin aukiolla ja Senakin sillalla. (IHCHR 7.12.2019)

⁶⁰ Human Rights Watch 16.12.2019.

⁶¹ Sanktioita saaneet militiajohtajat ovat pahamaineisen Asayib Ahl al-Haq (AAH) -militian johtaja Qais al-Khazali ja hänen veljensä Laith al-Khazali sekä Hashd al-Shaabin tiedusteluyksikön johtaja ja Kata'ib hezbollahin jäsen Abu Zainab al-Lami (oikea nimi Hussein Falih al-Lami). Lisäksi sanktioita sai Khamis al-Khanjar, Irania lähellä olevaa Fatah-liikettä tukeva korruptoitunut sunnipoliitikko. (The Washington Institute/ Michael Knights 6.12.2019; Al-Monitor/ Ali Mamouri 6.12.2019)

⁶² Rudaw/ Mohammed Rwanduzi 10.12.2019.

Mahdollisia kehityskulkuja

LSE-yliopiston tutkijat Christine McCaffray van den Toorn ja Raad Alkadir kertovat että mielenosoitusliike on vahvistunut ammattiliittojen sekä kansalaisyhteiskunnan organisaatioiden lähdettyä tukemaan mielenosoituksia. Tutkijat aprikoivat, että tuleeko hallinto tästä huolimatta murskaamaan mielenosoitukset, ja että tuleeko Irakista sellainen turvallisuutta painottava valtio, joka tulee pitämään oppositiota kurissa häirinnällä ja väkivallalla. Toinen kysymys on, kykenisivätkö mielenosoittajat itse hyvään hallintoon. Yksi arabikevään opetuksista oli tutkijoiden mukaan se, että hallituksen syrjäyttäminen voi aiheuttaa kaaoksen ja jättää valtatyhjiön, jota perinteiset poliittiset ryhmät pyrkivät täyttämään.⁶³

Tutkija Fanar Haddadin mukaan poliitikot puhuvat nyt yhteen ääneen muutoksista. Tosiasialliset muutokset vaatisivat kuitenkin sen, että poliittinen luokka uhraisi nykyisen, sitä rahoittavan ja voimaannuttavan asiointilan. Tätä on Haddadin mukaan turha odottaa, ja Irak on patti-tilassa eri ryhmiltä kohdistuvien ristiriitaisten odotusten vuoksi. Poliittiset johtajat haluavat säilyttää nykyjärjestelmän tai ainakin jonkinlaisen muunnellun version siitä. Hallitus on odottanut että mielenosoitukset laantuisivat, toivoen että hiljaiset massat menisivät töihin ja valitsisivat lopulta vakaan tilanteen jatkuvien mielenosoitusten sijaan.⁶⁴

Shiiojen uskonjohtaja, suurajatollah Ali al-Sistani tapasi marraskuun alkupuolella YK:n Irakin erityisedustaja Jeanine Hennis-Plasschaertin Najafissa ja esitti hänelle huolensa siitä, että poliittiset puolueet eivät ole tosissaan uudistusten suhteen.⁶⁵ Hennis-Plasschaert sanoi joulukuun alussa että poliittisesti motivoidut väkivaltaisuudet uhkaavat suistaa Irakin vaaralliselle tielle ja väkivaltaisuuksien jatkumiseen. YK:n erityisavustaja vaatii Irakiin vapaita, oikeudenmukaisia ja uskottavia vaaleja, korruption kitkemistä, talouden ja työllisyyden kasvua ja verenvuodatuksen, laittomien kiinniottojen ja sieppausten loppumista.⁶⁶

Tutkija Fanar Haddad pelkää, että nykyjärjestelmän täydellisellä romahduksella voisi olla samanlaisia vaikutuksia kuin valtion romahtamisella 16 vuotta sitten. Irakissa tulee tapahtumaan muutoksia, mutta nopeita muutoksia ei kannata hänen mielestään odottaa. Paluuta mielenosoituksia edeltävään tilanteeseen ei ole, mutta systeeminen romahdus vaikuttaa myös epätodennäköiseltä. Haddadin mukaan todennäköiseltä vaikuttaa, että maahan tulee jonkinlainen muunneltu versio nykyhallinnosta. Hän toivoo että kansa tulee olemaan näkyvämmiin edustettuna hallinnossa ja että hallinto tulee reagoimaan kansan vaatimuksiin nykyistä herkemmin. Huonompana vaihtoehtona on entistä autoritaarisempi hallinto.⁶⁷

⁶³ LSE/ Christine McCaffray van den Toorn & Raad Alkadiiri 7.11.2019.

⁶⁴ Middle East Eye/ Fanar Haddad 6.11.2019.

⁶⁵ Washington Post/ Louisa Loveluck & Mustafa Salim 11.11.2019.

⁶⁶ UNAMI 3.12.2019.

⁶⁷ Middle East Eye/ Fanar Haddad 6.11.2019.

2.1.3 Syksyn mielenosoitusten kehittyminen, oikeudenloukkaukset ja hallinnon toimenpiteet

Joukkomielenosoitusten ensimmäinen vaihe 1.–9.10.

YK:n Irakin avustusoperaatio UNAMIn ihmisoikeustoimisto on tehnyt raportin 1.–9.10. tapahtuneesta joukkomielenosoitusten ensimmäisestä vaiheesta. Raportin mukaan heinäkuun 2019 loppupuolella alkoi sosiaalisissa medioissa levitä kutsu laajaan mielenosoitukseen. Mielenosoitukset alkoivat 1.10. ilman että niillä oli näennäistä johtajaa. Mielenosoituksia oli Bagdadissa ja sen naapuriläänissä Diyalassa, samoin kuin Etelä-Irakin Babylonin, Kerbalan, Najafin, Dhi-Qarin, Missanin, Muthannan, Qadissiyan ja Wassitin lääneissä.⁶⁸

Mielenosoitukset muuttuivat nopeasti väkivaltaisiksi. Väkivallan ilmentymät vaihtelivat paikkakunnan mukaan. Väkivaltaisuuksia mielenosoittajien ja turvallisuusjoukkojen välillä kasvoivat ensimmäisinä päivinä ja vähenivät toisella viikolla. Bagdadissa julistettiin ulkonaliikkumiskielto 3.–5.10. Ulkonaliikkumiskielloja julistettiin myös ainakin Qadissiyan läänin Nasiriyan, Missanin läänin Amaran ja Babylonin läänin Hillan kaupungeissa.⁶⁹

Irakin pääministeri Adel Abdul Mahdi painotti 4.10. yhtenäisyyden ja dialogin merkitystä, ja sanoi että mielenosoittajien ääni oli kuultu. Samoin kertoi parlamentin puhemies, ja suuraajattollah Ali al-Sistani kehotti kaikkia osapuolia välttämään väkivaltaisuuksia ja hallitusta parantamaan kansalaisten elinolosuhteita. Pääministerin johtamassa hallituksen kokouksessa 5.10. päätettiin 17 toimenpiteestä mielenosoittajien vaatimuksiin vastaamiseksi. Irakin presidentti Barham Salih pyysi dialogia ja pidättyvyyttä televisiopuheessa 7.10. ja vaati väkivaltaisuuksiin syyllistyneiden turvallisuusjoukkojen jäsenten saattamista vastuuseen teoistaan. Hallitus ilmoitti 13 uudesta toimenpiteestä 8.10., muun muassa maanjakoon ja nuorison työllistämiseen liittyen.⁷⁰

Turvallisuusjoukkojen kansallinen operaatiokeskus komensi sisäministeriön ja puolustusministeriön turvallisuusjoukot kontrolloimaan mielenosoituksia. Kyseisiin turvallisuusjoukkoihin kuului mellakkapoliisi, terrorisminvastaiset joukot, federaatiopoliisi, SWAT-erikoisjoukot, erilaisia tiloja vartioivat FPS⁷¹-joukot, poliisin hälytysjoukot, tiedustelupalvelun edustajia ja Bagdadin ns. kansainvälisen alueen⁷² turvallisuudesta vastaavia yksiköitä. UNAMIn mukaan eri turvallisuusjoukkoja ei voinut tunnistaa, koska ne esiintyivät mielenosoituksissa epäyhtenäisissä univormuissa ja ilman joukko-osastotunnuksia. Tunnistamista vaikeutti myös mielenosoitusten kaoottisuus. Monen todistajan mukaan oikeudenloukkauksiin kuten ampumisiin syyllistyneet olivat mustiin pukeutuneita ja kasvonsa peittäneitä aseistettuja miehiä.⁷³

UNAMI dokumentoi 157 mielenosoituksissa kuollutta ja 5 494 loukkaantunutta lokakuun ensimmäisellä viikolla Bagdadissa, Dhi-Qarin läänissä, Qadissiyan

⁶⁸ UNAMI 22.10.2019, s. 3.

⁶⁹ UNAMI 22.10.2019, s. 3.

⁷⁰ UN Security Council 22.11.2019, s. 2

⁷¹ Facilities Protection Service.

⁷² Engl. Green Zone, International Zone.

⁷³ UNAMI 22.10.2019, s. 3-4.

läänin Diwaniyassa sekä Missanin, Wassitin, Najafin ja Babylonin lääneissä.⁷⁴ Lukuisten todistajien mukaan kuolemat johtuivat ampumisesta päähän tai ylävartaloon. Loukkaantumiset johtuivat kyynelkaasun käytöstä, ammuksista ja kumiluodeista sekä sirpaleista. Vaikka UNAMI pyysi terveysministeriöltä ja sairaaloilta lupaa, organisaatiota ei päästetty tutkimaan kuolemiin ja loukkaantumisiin liittyviä virallisia tilastoja. Viranomaiset kertoivat saaneensa tähän käskyn turvallisuusjoukkojen kansalliselta operaatiokeskukselta.⁷⁵

Bagdadissa mielenosoitukset keskittyivät 1.–5.10. Tahririn aukiolle, Jumhuriyan sillalle ja Tahririn aukiosta itään sijaitseville Tairanin ja Khilanin aukioille. Pienempiä mielenosoituksia oli esimerkiksi Karradan ja Kadhimiyan kaupunginosissa ja lentokenttätien varrella. Mielenosoitukset jatkuivat lähinnä Sadr Cityssä 5.–9.10.⁷⁶ Irakin sisäministeriö kertoi vaihtaneensa armeijan joukot federaatiopoliisin joukkoihin Sadr Cityssä. Armeija myönsi syyllistyneensä liialliseen voimankäyttöön ja puolustusvoimien komentaja oli antanut määräyksen, jonka mukaan syylliset oli saatava vastuuseen teoistaan.⁷⁷

Uhrien suuri määrä kuormitti sairaalat, ja ambulansseja kohti ammuttiin. Turvallisuusjoukkojen raportoitiin tunkeutuneen sairaaloihin uhkailemaan ja pidättämään haavoittuneita mielenosoittajia. Tästä syystä kaikki haavoittuneet eivät hakeutuneet hoitoon. Irakin terveysministeriö kiisti turvallisuusjoukkojen tunkeutumisen sairaaloihin. Dhi-Qarin läänin Nasiriyassa ammuttiin ainakin 19 mielenosoittajaa ja kaksi turvallisuusjoukkojen jäsentä 1.–5.10. Tilanne oli eskaloitunut mielenosoittajien sytytettyä tuleen useiden poliittisten liikkeiden toimistoja.⁷⁸

UNAMIn Irakin ihmisoikeuskomissiolta (IHCHR⁷⁹) saamien tietojen mukaan Bagdadissa ja muissa lääneissä otettiin kiinni 1.–9.10. satoja mielenosoittajia. IHCHR:n mukaan kiinniottoja oli lääneittäin seuraavasti: Bagdad 503, Dhi-Qar 154, Qadissiya 131, Wassit 115, Basra 72, Babylon 31, Najaf 14, Diyala 13, Missan 11 ja Kerbala 11. Irakin oikeuslaitoksen mukaan kiinniottoja varten ei ollut annettu pidätysmääräyksiä. Lisäksi turvallisuusjoukot tekivät etsintöjä epäiltyjen kodeissa ja muissa tiloissa ja ihmisiä otettiin kiinni etsintöjen yhteydessä. Silminnäkijät kertoivat, että etsintöihin osallistuneet joukot olivat pukeutuneet ilman joukko-osastotunnuksia oleviin mustiin vaatteisiin ja kasvot peittäviin naamioihin.⁸⁰

Irakin oikeuslaitos kertoi 16.10. että lähes kaikki kiinniotetut mielenosoittajat oli vapautettu ilman syytettä. Suurin osa oli ollut kiinniotettuna muutamasta tunnista 3–4 päivään. UNAMIn saamien tietojen mukaan jotkut vapautuivat jonkinlaista maksua vastaan. Erilaisia syytteitä oli nostettu 21 mielenosoittajaa

⁷⁴ UNAMI 22.10.2019, s. 4. Irakin pääministerin asettamaan tutkintakomitean mukaan 149 siviiliä ja kahdeksan turvallisuusjoukkojen jäsentä sai surmansa ja 4 207 siviiliä sekä 1 287 turvallisuusjoukkojen jäsentä. loukkaantui. UN Security Council 22.11.2019, s. 2

⁷⁵ UNAMI 22.10.2019, s. 4.

⁷⁶ UNAMI 22.10.2019, s. 5.

⁷⁷ UNAMI 22.10.2019, s. 4–5.

⁷⁸ UNAMI 22.10.2019, s. 5–6.

⁷⁹ Iraq High Commission for Human Rights. Facebook-sivut, katso <https://www.facebook.com/pages/category/Government-Organization/Iraqi-High-Commission-For-Human-Rights-213437619211187/> (käyty 11.12.2019)

⁸⁰ UNAMI 22.10.2019, s. 6.

vastaan. Dhi-Qarin Nasiriyassa militiaksi kuvailtu organisaatio otti kiinni noin sata miestä ja poikaa ja siirsi heidät Imam Alin sotilastukikohtaan. Suurin osa vapautettiin neljän päivän sisällä. Neljää henkilöä pidettiin kiinni pidemmän aikaa, mutta heidät oli vapautettu ennen UNAMIn raportin ilmestymistä (22.10.). Lisäksi raportoitiin muista epämääräisten tahojen suorittamista kiinniotoista Bagdadissa ja muualla.⁸¹

UNAMI dokumentoi oikeudenloukkauksia mediaa vastaan mielenosoitusten aikana ja kertoi että mielenosoituksista tulevaa tietoa on koordinoitusti pyritty rajoittamaan. Mielenosoitusten aikana eri medioita vastaan hyökättiin ja niitä kiellettiin kuvaamasta mielenosoituksia tai raportoimista niistä. Toimittajiin kohdistui summittaisia kiinniottoja, uhkailua ja häirintää, kaluston laitonta takavarikointia ja kuvatun aineiston poistamista. Lisäksi internetiin ja sosiaaliseen mediaan kohdistui sulkuja. Viiden satelliittikanavan toimistoihin tehtiin ratsiat 5.10. Ratsiat tehneet aseelliset miehet olivat silminnäkijöiden mukaan pukeutuneet mustiin univormuihin joissa ei ollut joukko-osastotunnuksia. Miehet pahoinpitelivät mediatyöntekijöitä, varastivat kovaalevyjä ja tuhosivat kalustoa sekä sytyttivät toimistotalon tuleen. Ko. mediat jatkoivat tämän jälkeen pääasiallisesti työtään Irakin Kurdistanin Erbilistä tai ulkomailta käsin.⁸²

UNAMIn saamien yhtäpitävien tietojen mukaan ihmisoikeusaktivisteja varoitettiin osallistumasta mielenosoituksiin ja he saivat myös tappouhkauksia. Basrassa tilanne oli erityisen ongelmallinen, ja kaksi mielenosoitukseen osallistunutta kansalaisaktiivia surmattiin 2.10. heidän kotonaan. Surmattu pariskunta tunnettiin hyvin heidän aktivismistaan ja osallistumisestaan mielenosoituksiin. Bagdadissa eräs aktivisti joutui pakenemaan kotoaan kuultuaan, että jokin militia etsi häntä. Toisten aktivistien perheenjäseniä, työtovereita ja naapureita oli lähestytty ja aktivistien olinpaikkaa oli kysytty. Useat toimittajat, ihmisoikeusaktivistit ja kansalaisaktivit ovat muuttaneet toiselle paikkakunnalle, lopettaneet mielenosoituksista raportoinnin tai ryhtyneet itsesensuuriin pidätyksen ja muiden seurausten pelossa.⁸³

Mielenosoitusten aikana hallituksen virkamiehet, poliitikot ja uskonjohtajat antoivat useita julkilausumia. Johtavat virkamiehet kuten pääministeri korostivat perustuslain takaamaa oikeutta rauhanomaiseen mielenosoittamiseen. Jotkut lausunnot keskittyivät kritisoimaan mielenosoittajien väitettyjä rikoksia ja yleisen järjestyksen ja rauhan uhkaamista. Lausunnoissa väitettiin, että käsky ampu mielenosoittajia ei tullut turvallisuusjoukkojen komentajilta ja että turvallisuusjoukkoja oli ohjeistettu olemaan ampumatta kovilla panoksilla. Hallituksen virkamiehet ilmaisivat yleensä ottaen halunsa yhtyä rauhanomaisten mielenosoittajien legitimeihin vaatimuksiin. Suurajatollah Ali al-Sistanin edustaja vaati viranomaisia ottamaan konkreettisia muutoksen askeleita joiden päävastuun hän sanoi kuuluvan parlamentille. Hän kritisoi myös oikeuslaitoksen ja lainvalvontaviranomaisten kyvyttömyyttä taistella korruptiota vastaan.⁸⁴

⁸¹ UNAMI 22.10.2019, s. 6.

⁸² UNAMI 22.10.2019, s. 7.

⁸³ UNAMI 22.10.2019, s. 7-8.

⁸⁴ UNAMI 22.10.2019, s. 8-9.

Al-Sistanin edustaja ilmoitti 11.10. että hallitus ja sen turvallisuusjoukot olivat vastuussa laajasta verenvuodatuksista ja hän vaati uskottavaa tutkimusta. Jotkut poliittiset johtajat kehottivat kansanedustajia pitämään istuntotaukoa kunnes hallitus on laatinut ohjelman ihmisten vaatimuksiin vastaamiseksi. Jotkut taas vaativat hallituksen eroa ja YK:n valvomia ennen aikaisia vaaleja.⁸⁵

Tätä taustaa vasten hallitus lupasi erilaisia muutoksia. Parlamentti päätti 8.10. muun muassa nuorisotyöttömyyteen puuttumisesta erilaisten koulutusohjelmien turvin ja kuukausittaisen tuen maksamisesta köyhyysrajan alapuolella eläville perheille. Lisäksi hallitus keskeytti maakuntaneuvostojen toiminnan, ilmoitti lopettavansa valtioneuvoston tarkastuselimiä, lupasi kohdella mielenosoituksissa kuolleita marttyyreina ja myöntää asiaankuuluvia korvauksia, sekä vapauttaa kaikki sellaiset kiinniotetut, jotka eivät olleet aiheuttaneet tuhoa julkiselle omaisuudelle. Hallitus esitteli lisäksi kolmentoista kohdan ohjelman joka sisälsi tukia ja allokoi asuntoja köyhille. Hallitus lupasi, että muutokset toteutettaisiin kolmen kuukauden sisällä. Irakin oikeuslaitos lupasi perustaa korruptionvastaisen rikosoikeuden merkittäviä tapauksia varten.⁸⁶

Irakin pääministeri määräsi kolmen päivän suruajan 10.10. lähtien. Pääministeri ilmoitti 12.10. uudesta tutkintakomiteasta jonka tehtävänä oli tunnistaa väkivaltaisuuksiin mielenosoitusten aikana syylistyneet henkilöt ja tuoda heidät oikeusistuimen eteen. Tutkintakomitea julkaisi löydöksensä 22.10. Niissä tunnistettiin turvallisuusjoukkojen liiallinen voimankäyttö, turvallisuusjoukkojen puutteellinen valvonta, mellakkajoukkojen puuttuminen ja joidenkin mielenosoittajien väkivaltainen käyttäytyminen sekä hyökkäykset julkista omaisuutta vastaan. Lisäksi suositeltiin kurinpitotapahtumia sekä useiden tunnistettujen henkilöiden tapauksien viemistä oikeuteen. Kansallinen turvallisuusneuvosto vahvisti ihmisten oikeuden rauhanomaisiin mielenosoituksiin ja kehotti Irakin turvallisuusjoukkoja takaamaan mielenosoittajien ja julkisen omaisuuden suojelun.⁸⁷

Pääministeri lupasi televisiossa 24.10. lisää uudistuksia, muun muassa uusien pätevien ministereiden nimittämistä, naisten ja nuorten aseman vahvistamista hallituksessa, korkeiden virkamiesten, mukaan lukien presidentin, pääministerin ja parlamentin puhemiehen palkkojen leikkaamista, sosiaalivakuutuslaitoksen perustamista työttömiä varten ja korruptionvastaisen oikeusistuimen perustamista.⁸⁸ Suurajattollah Ali al-Sistani ilmaisi 25.10. jälleen tukensa mielenosoituksille ja vaati että turvallisuusjoukot suojelevat mielenosoittajia.⁸⁹

Joukkomielenosoitusten edelleen jatkuva toinen vaihe 25.10.-

Mielenosoitukset alkoivat uudelleen 25.10. Bagdadissa, samoin kuin Babylonin, Basran, Dhi-Qarin, Kerbalan, Missanin, Muthannan, Qadissiyan ja Wassitin lääneissä. Irakin ihmisoikeuskomission mukaan 74 ihmistä sai surmansa ja 3 654 loukkaantui uusien mielenosoitusten kolmen ensimmäisen päivän aikana.⁹⁰

⁸⁵ UNAMI 22.10.2019, s. 9.

⁸⁶ UNAMI 22.10.2019, s. 9

⁸⁷ UNAMI 22.10.2019, s. 9; UN Security Council 22.11.2019, s. 2

⁸⁸ UN Security Council 22.11.2019, s. 2

⁸⁹ UN Security Council 22.11.2019, s. 3.

⁹⁰ UN Security Council 22.11.2019, s. 3.

UNAMI teki 24.10.–4.11. välisenä aikana 198 haastattelua edelleen jatkuvia mielenosoituksia koskien. Haastateltujen joukossa oli sekä tapahtumissa mukana olleita että toisen käden lähteitä. Turvallisuusjoukkojen jäseniä tai sairaaloiden henkilökuntaa UNAMI ei päässyt haastattelemaan.⁹¹

Haastatteluista tehdyn UNAMIn raportin perusteella lukuisia ihmisoikeusloukkauksia oli tehty, mukaan lukien kuolettavan voiman käyttöä mielenosoittajia vastaan, kyynelkaasun ja tainnutuskranaattien turhaa ja suhteetonta käyttöä, mielenosoituksista raportoivien medioiden jatkuvaa häirintää, sieppauksia ja monia kiinniottoja. Mielenosoituksissa sai surmansa 24.10.–4.11. välisenä aikana ainakin 97 ihmistä ja tuhansia loukkaantui, mukaan lukien Irakin turvallisuusjoukkojen jäseniä.⁹²

Kun aikaisempiin mielenosoituksiin oli ottanut osaa lähinnä nuoria työväenluokkaisia miehiä ja kansalaisyhteiskunnan aktiiveja, uusiin mielenosoituksiin otti osaa myös merkittävä määrä naisia, iäkkäämpiä ihmisiä, koululaisia, eri alojen ammattilaisia, yliopisto-opettajia ja opiskelijoita. Mielenosoitukset sijoituivat edelleen Bagdadiin sekä Etelä-Irakin Babylonin, Basran, Dhi-Qarin, Kerbalan, Missanin, Muthannan, Najafin, Qadissiyan ja Wassifin lääneihin. Muissa lääneissä oli pienempiä mielenosoituksia.⁹³

UNAMI rekisteröi 48 aseettoman mielenosoittajan ampumiset 24.10.–4.11. välisenä aikana. Osa mielenosoittajista ammuttiin kun he osoittivat mieltään ja osa kun he tuhosivat omaisuutta tai yrittivät tunkeutua virastoihin tai poliittisten puolueiden toimistoihin. UNAMIn mukaan mielenosoittajat eivät olisi muodostaneet välitöntä uhkaa ympärillään oleville ihmisille. Yksityisiksi militaarisiksi kuvatut tahot avasivat tulen mielenosoittajia vastaan Missanin, Dhi-Qarin ja Babylonin lääneissä 25.–26.10. estääkseen mielenosoittajia tunkeutumasta virastoihin tai poliittisten puolueiden tai paikallishallinnon rakennuksiin. Näissä ampumisissa sai surmansa ainakin 27 ihmistä ja 300 loukkaantui. UNAMilla ei ole tietoa, että uhrit olisivat olleet aseistettuja.⁹⁴

UNAMI kuuli monilta tahoilta, että mustiin univormuihin pukeutuneet poliisit ampuivat kovilla panoksilla kohti mielenosoittajia Kerbalassa 28.–29.10. välisenä yönä. Uskottavien tietojen mukaan 18 ihmistä sai surmansa ja 143 loukkaantui. Mielenosoittajat olivat kivittäneet poliisia. Kerbalan poliisikomentaja kiisti lausunnossaan 29.10. että kukaan olisi kuollut. Kerbalan turvallisuusviranomaiset raportoivat kuitenkin että 53 siviiliä ja 90 turvallisuusjoukkojen jäsentä olisi loukkaantunut. Dhi-Qarin, Qadissiyan ja Muthannan lääneissä 19 ihmistä sai surmansa 25.10. heidän jäätyään loukkuun mielenosoittajien tuleen sytyttämiin rakennuksiin.⁹⁵

Irakin parlamentti hyväksyi joitakin mielenosoittajien vaatimuksia ja peruutti virkamiesten rahallisia etuisuuksia ja hajotti Irakin Kurdistanin ulkopuolella olevat maakuntaneuvostot sekä pienempiä alueellisia valtuustoja 28.10. ottaen alueiden hallinnon omalle vastuulleen seuraaviin vaaleihin asti.⁹⁶

⁹¹ UNAMI 5.11.2019, s. 2.

⁹² UNAMI 5.11.2019, s. 2.

⁹³ UNAMI 5.11.2019, s. 2.

⁹⁴ UNAMI 5.11.2019, s. 2-3.

⁹⁵ UNAMI 5.11.2019, s. 3-4.

⁹⁶ UN Security Council 22.11.2019, s. 3.

Presidentti Barham Salih ilmoitti 31.10. että pääministeri oli suostunut pyytämään eroa virastaan perustuslain mukaisesti olettaen, että hänen tilalleen löytyisi seuraaja. Lisäksi presidentti ilmoitti että nuorten poliittisia vaikutusmahdollisuuksia lisättäisiin, ja että perustettaisiin uusi vaalikomissio. Uuden vaalilain säätämisen jälkeen presidentti ilmoittaisi uusien vaalien pitämisestä.⁹⁷

Bagdadissa turvallisuusjoukot ampuivat kyynelkaasua, tainnutuskranaatteja ja kovilla panoksilla kohti mielenosoittajia kun nämä pyrkivät ylittämään al-Ahrarin sillan 4.11. Ainakin viisi ihmistä sai surmansa ja kymmeniä loukkaantui.⁹⁸

Bagdadissa mielenosoituksiin osallistui 24.10.–4.11. UNAMIn mukaan noin miljoona ihmistä. Mielenosoitukset keskittyivät Tahririn aukiolle ja Jumhuriyan sekä Senakin silloille ja muualla kaupungissa oli pienempiä mielenosoituksia. Turvallisuusjoukot pystyttivät betoniesteitä jotta mielenosoittajat eivät pääsisi tunkeutumaan Bagdadin kansainväliselle alueelle. Turvallisuusjoukkojen toimet olivat selkeästi aikaisempaa maltillisempia, eivät kä militioiden tai tuntemattomat tahojen tulituksesta mielenosoittajia vastaan raportoitu. Hallitus julisti öisen (00.00–06.00) ulkonaliikkumiskiellon 29.10. mutta kun mielenosoittajat eivät noudattaneet sitä, hallitus ei reagoinut asiaan.⁹⁹

Turvallisuusjoukot ampuivat kuitenkin kyynelkaasukranaatteja mielenosoittajien keskuuteen kuolettavin seurauksin, ja ainakin 16 mielenosoittajaa sai surmansa. Sadat mielenosoittajat tarvitsivat hoitoa kyynelkaasun vuoksi, ja vapaaehtoiset sekä ambulanssit ja tuk tuk -taksit evakuoivat loukkaantuneita. Monien lähteiden mukaan turvallisuusjoukot ampuivat valo- ja äänipommeja mielenosoittajien joukkoon, ja mielenosoittajat heittivät Molotovin cocktaileja ja ilotulitusraketteja turvallisuusjoukkoja kohti. Tietävästi mielenosoittajilla ei ollut käsiaseita. Mielenosoittajat pyrkivät pääsemään turvallisuusjoukkojen esteiden läpi Jumhuriyan sillalla ja Senakin sillalla, jossa kolme henkilöä sai surmansa 30.10. kyynelkaasukranaateista.¹⁰⁰

Bagdadissa oli rauhanomaisia mielenosoituksia myös muualla, muun muassa Mansourin kaupunginosan Nisoorin aukiolla. Koululaiset ja opiskelijat liittyivät mielenosoittajiin Tahririn aukiolla ja muualla Bagdadissa 27.10. lähtien. Heidänkin läheisyyteen ammuttiin valo- ja äänipommeja sekä kyynelkaasua 28.10. Nisoorin aukiolla ja Masafi-kadulla.¹⁰¹

Kymmeniä mielenosoittajia otettiin kiinni 24.10.–4.11. Bagdadin, Babylonin, Basran, Dhi-Qarin, Qadissiyan ja Kerbalan lääneissä. Bagdadissa otettiin tietävästi vähemmän ihmisiä kiinni kuin 1.–9.10. Luotettavien lähteiden mukaan useita bloggareita ja sosiaalisissa medioissa aktiivisia henkilöitä, joista osa ilmaisi tukeaan mielenosoituksille, otettiin kiinni eri puolilla. Irakin korkein oikeudellinen neuvosto ilmoitti 25.10. että liittovaltion terrorisminvastaisen lain 2 artiklan nojalla väkivaltaan ryhtyminen ja julkisen omaisuuden vandalisoiminen sekä aseiden käyttö turvallisuusjoukkoja vastaan ovat terroritekoja, ja niistä voidaan tuomita kuolemaan. Ilmoituksella pyrittiin suitsemaan

⁹⁷ UN Security Council 22.11.2019, s. 3.

⁹⁸ UNAMI 5.11.2019, s. 4.

⁹⁹ UNAMI 5.11.2019, s. 4.

¹⁰⁰ UNAMI 5.11.2019, s. 5.

¹⁰¹ UNAMI 5.11.2019, s. 5.

mielenosoituksia. UNAMI sai tietoa terrorisminvastaisen lain soveltamisessa mielenosoittajia vastaan Babylonin, Dhi-Qarin ja Qadissiyan lääneissä, vaikkakin suurimmassa osassa tapauksista näyttikin sovelletun rikoslakia.¹⁰²

UNAMI mainitsee marraskuun raportissaan kuulleensa kuuden mielenosoittajan tai mielenosoittajia avustaneen henkilön sieppauksista Bagdadissa tuntemattomien tahojen toimesta. Esimerkiksi 2.11. kidnapattiin naispuolinen vapaaehtoinen ensihoitaja hänen palatessaan kotiin mielenosoituksista. Hänen olinpaikkansa oli tuntematon.¹⁰³

UNAMI havaitsi Irakin hallituksen jatkuvia pyrkimyksiä mielenosoituksia koskevan raportoinnin tukahduttamiseksi, mukaan lukien lausuntoja, joiden ilmeisenä tarkoituksena on median häirintä. Sosiaalista mediaa on jatkuvasti blokattu. Irakin sisäministeriö ilmoitti 24.10., ettei mielenosoituksia saa kuvata suorana lähetyksenä. Irakin viestintä- ja mediakomissio julkaisi 25.10. lausunnon, jonka mukaan medioiden tulee "toimia vastuullisesti", ja niitä varoitettiin laillisten seuraamusten varjolla julkaisemasta vääriä uutisia ja kiihottamasta ihmisiä väkivallan käyttöön.¹⁰⁴

Al-Sharqiya -televisiokanavan signaali blokattiin tuntemattoman tahon toimesta 25.10. mutta kanava onnistui jatkamaan myöhemmin lähetystä. Tuntemattomat turvallisuusjoukot tunkeutuivat NRT-televisiokanavalle Bagdadissa 26.10. Samana päivänä Al-Arabiya- ja Al-Hadath -kanavat suljettiin toistaiseksi, sillä perusteella että kanavien luvat eivät olleet kunnossa. Toimittajilla oli riski loukkaantua tai joutua kiinniotetuksi.¹⁰⁵

Basran läänissä mielenosoittajat tukkivat tien Umm Qasrin satamaan 29.10. Turvallisuusjoukot ampuivat kohti mielenosoittajia 5.11. surmaten kaksi ja haavoittaen ainakin sataa, sekä 24.11. surmaten neljä ja haavoittaen ainakin 70:tä. Mielenosoittajat olivat kivittäneet turvallisuusjoukkoja. Basran kaupungissa kovilla panoksilla ja kumiluoteja ampuneet sekä kyynelkaasua käyttäneet turvallisuusjoukot surmasivat 6.–7.11. tietävästi yhdeksän mielenosoittajaa ja haavoittivat 150:tä näiden yrittäessä tunkeutua kuvernöörin aidatulle asuinalueelle. Mielenosoittajat olivat heittäneet kiviä ja Molotovin cocktaileja turvallisuusjoukkoja kohti.¹⁰⁶

YK:n Irakin erityisavustaja vaati, että Irakin hallitus suojelee mielenosoittajia ja saattaa ihmisoikeusloukkausten tekijöitä vastuuseen, takaa ilmaisu- ja kokoontumisvapauden sekä kansallista dialogia sekä muita toimia mielenosoittajien vaatimuksiin vastaamiseksi.¹⁰⁷

Bagdadin mielenosoitukset keskittyivät marraskuun lopulla Tigris-joen itärannalla kansainvälistä aluetta vastapäätä olevalle alueelle Tahririn aukiolta Jumhuriyan sillalle, samoin kuin Khilanin aukiolta Senakin sillalle ja Wathbahin aukiolta Ahrarin sillalle ulottuville alueille. Alueet yhdisti toisiinsa Tigris-joen

¹⁰² UNAMI 5.11.2019, s. 5-6.

¹⁰³ UNAMI 5.11.2019, s. 6.

¹⁰⁴ UNAMI 5.11.2019, s. 6.

¹⁰⁵ UNAMI 5.11.2019, s. 6.

¹⁰⁶ UNAMI 11.12.2019, s. 3.

¹⁰⁷ UN Security Council 22.11.2019, s. 8.

penkat sekä Rashid-valtakatu.¹⁰⁸ Tahririn aukion lähellä räjähti pommi 16.11. Iskussa sai surmansa ainakin kaksi ihmistä ja 12 loukkaantui.¹⁰⁹

Tiettävästi Hashd al-Shaabiin liitoksissa oleva militia surmasi ampumalla 27 ihmistä Najafissa 27.–30.11. Mielenosoittajat olivat sytyttäneet tuleen Iranin konsulaatin ja yrittäneet hyökätä Al-Hakimin pyhätön alueelle minne militiataistelijoita oli tiettävästi vetäytynyt.¹¹⁰

Turvallisuusjoukot surmasivat kuusi mielenosoittajaa ja haavoittivat yli sataa yrittäessään hajottaa mielenosoitusta 10.–11.11. Dhi-Qarin Nasiriyassa sijaitsevalla Zaitounin sillalla. Turvallisuusjoukot avasivat tiettävästi tulen jälleen Zaitounin sillalla olleita mielenosoittajia vastaan 28.11. surmaten 24 ja haavoittaen noin kahta sataa. Siltaa oli yritetty tyhjentää mielenosoittajista kyynelkaasulla ja tainnutuskranaateilla paria päivää aikaisemmin. Mielenosoittajat olivat vastanneet kivittämällä turvallisuusjoukkoja ja heittämällä Molotovin cocktaileja. Turvallisuusjoukot ampuivat tiettävästi 17 mielenosoittajaa ja haavoittivat kolmea sataa 29.11. näiden osoittaessa mieltään surmia vastaan poliisiaseman edustalla. Paikallinen liittovaltion rikostuomioistuin teki pidätysmääräyksen Nasiriyassa turvallisuuksien joukoista vastuussa olleesta kenraalista 28.–29.11. tapahtuneiden surmien johdosta.¹¹¹

YK:n Irakin erityisavustaja Jeanine Hennis-Plasschaert kertoi YK:n turvallisuusneuvostolle 3.12. että lokakuusta lähtien mielenosoituksissa oli saanut surmansa yli 400 ihmistä ja yli 19 000 oli loukkaantunut. Ihmiset kokevat hänen mukaansa että hallituksen lupaamat uudistukset muun muassa asuntoja, työttömyyttä, rahallisia tukia ja koulutusta koskien eivät ole riittäviä ja tulevat liian myöhään. Hallituksen tutkimukset siitä kuka on ampunut rauhanomaisia mielenosoittajia ja hyökännyt medioiden kimppuun koetaan myös puutteelliseksi. YK:n erityisavustaja huomioi että jonkun verran pidätysmääräyksiä on tehty mutta painottaa että tekijöiden pitäisi joutua teoistaan vastuuseen.¹¹²

Hennis-Plasschaert totesi että mielenosoitusten toisen vaiheen aikana on ollut vähemmän väkivaltaisuuksia mielenosoittajia vastaan etenkin Bagdadissa, mutta että heitä ammutaan edelleen, ja laittomat pidätykset ja vangitsemiset jatkuvat, samoin kuin mielenosoittajien sieppaukset ja uhkailu. Tätä on nähty viimeksi muun muassa Nasiriyassa ja Najafissa.¹¹³ UNAMIn mukaan Irakin turvallisuusjoukot ovat ottaneet kiinni ja pidättäneet tuhansia mielenosoittajia 1.10. jälkeen, tyypillisesti ilman pidätysmääräystä. Osa pidätetyistä ei ole voinut pitää yhteyttä perheeseensä tai asianajajaan. Rikoslakia on tulkittu laajasti jotta on voitu puuttua julkisiin kokoontumisiin ja siviilitottelemattomuuteen. Moni Bagdadissa marraskuussa kiinniotettu siirrettiin jossain vaiheessa turvallisuusjoukkojen tiloihin, joista heidät vapautettiin ilman

¹⁰⁸ Tom The Based Cat 25.11.2019.

¹⁰⁹ UNAMI 11.12.2019, s. 4.

¹¹⁰ UNAMI 11.12.2019, s. 3.

¹¹¹ UNAMI 11.12.2019, s. 3.

¹¹² UNAMI 3.12.2019.

¹¹³ UNAMI 3.12.2019.

syytteitä tai takuusummaa vastaan, tai heitä pidettiin säilössä tutkimusten ajan.¹¹⁴

UNAMIn tietojen mukaan suurin osa mielenosoittajista oli vapautettu ja ne, jotka olivat edelleen säilössä, olivat saaneet Irakin rikoslain mukaisia syytteitä. Liittovaltion hallinto-oikeus oli päättänyt 24.11. että mielenosoittajia tulisi syyttää rikoslain mutta ei terrorisminvastaisen lain perusteella. UNAMIn mukaan tämä päätös meni Irakin korkeimman oikeudellisen neuvoston 25.10. tekemän päätöksen edelle. UNAMIn tietojen mukaan mielenosoittajia ei ollut syytetty terrorisminvastaisen lain perusteella hallinto-oikeuden päätöksen jälkeen. Yleensä mielenosoittajia näkyy syytettävän infrastruktuurin kuten sillan hajottamista tai sabotointia koskevan rikoslain 355 artiklan perusteella. Myös artikloja 222, 230, 240, 342 ja 345 on käytetty. Joitakin kiinniotettuja on pahoinpidelty eri turvallisuusjoukkojen toimesta.¹¹⁵

UNAMIn mukaan korkean profiilin¹¹⁶ omaavia mielenosoittajia ja aktivisteja on joutunut turvallisuusjoukkojen ja militioiksi kuvattujen ryhmien pidätysten kohteeksi. UNAMilla oli tietoa aktivistista, joka oli joutunut vakavan pahoinpitelyn kohteeksi kahteen otteeseen saman militian taholta. Mielenosoittajia otettiin kiinni esimerkiksi heidän sosiaalisen median aktiivisuutensa perusteella. Missanin läänissä on surmattu kaksi aktivistia marraskuussa ja lisäksi neljää kohti on ammuttu. Nämä saattoivat olla kostoiskuja erään komentajan ja hänen veljensä surmiin.¹¹⁷

YK:n Irakin erityisedustaja Jeanine Hennis-Plasschaert kertoi 3.12. YK:n turvallisuusneuvostolle, että mielenosoituksiin liittyvät laittomat kiinniotot ja vangitsemiset jatkuvat. Irakin turvallisuusjoukkojen hajanaisuuden vuoksi on vaikeata saada selkoa kuka on mielenosoituksiin kohdistuvien tukahduttamisyritysten takana ja mikä turvallisuusjoukkojen haara on mielenosoittajien katoamisen takana. Jotkut vapautetut mielenosoittajat kertoivat olleensa pidätettynä armeijan tukikohdassa Bagdadissa. Irakin virkaa tekevä pääministeri Adel Abdul Mahdi on sanonut, että turvallisuusjoukkoja on komennettu olemaan ampumatta mielenosoittajia. Kun tätä on kuitenkin tapahtunut, on Human Rights Watch esittänyt huolenaiheensa siitä ovatko edes virallisesti pääministerin alaisuudessa olevat joukot Irakin asevoimien ylikomentajana toimivan pääministerin hallinnassa. Irakin sisäministeriön puhemiehen, prikaatinkenraali Khalid Mehannan mukaan jotkut mielenosoittajat provosoivat turvallisuusjoukkoja, ja tämä on vaatinut voimakkaita vastatoimia. Hän kiisti että kyynelkaasukanistereita olisi ammuttu suoraan kohti mielenosoittajia.¹¹⁸

UNAMIn mukaan Bagdadissa ammuttiin kovilla panoksilla mielenosoittajia kohti tauon jälkeen taas 4.11. lähtien. Militian jäseniksi uskotut henkilöt puukottivat ainakin yhdeksää mielenosoittajaa 5.12. Tahririn aukion lähellä.¹¹⁹

¹¹⁴ UNAMI 11.12.2019, s. 5.

¹¹⁵ UNAMI 11.12.2019, s. 5-6.

¹¹⁶ UNAMI ei täsmennä termiä.

¹¹⁷ UNAMI 11.12.2019, s. 6-7.

¹¹⁸ The Wall Street Journal/ Isabel Coles & Ghassan Adnan 6.12.2019; Human Rights Watch 4.12.2019.

¹¹⁹ UNAMI 11.12.2019, s. 4.

Perjantai 6.12. oli mielenosoituksissa hyvin väkivaltainen. Ainakin 13 mielenosoittajaa puukotettiin Bagdadin Tahririn aukiolla, Iran-mielisten militioiden ja puolueiden mustiin pukeutuneiden kannattajien, jotka olivat aikaisemmin päivällä marssineet aukiolle, lähdettyä sieltä. Kukaan ei saanut surmaansa puukotuksissa. Puukotettuja hoidettiin aukiolla olevissa terveysklinikoissa ja neljä vietiin Itä-Bagdadin al-Kindi -sairaalaan. Mielenosoittajat uskoivat, että puukottajat kuuluivat Iran-mielisiin ryhmiin. Kata'ib Hezbollah -militia mainittiin esimerkiksi Kurdistan 24 -median uutisessa.¹²⁰

Väkivalta eskaloitui myöhemmin samana perjantaina. Poliisin ja lääkintähenkilökunnan mukaan noin 23 ihmistä kuoli ja yli 127 loukkaantui Bagdadin Khilinin aukiolla mielenosoittajia kohti ampuneiden asemiesten ajaessa mielenosoittajia pois erästä talosta. Uhrien joukossa oli myös aseettomia Muqtada al-Sadrin kannattajia. Ampujat tulivat paikalle neljässä valkoisessa maasturissa ja kolmessa bussissa. Ampujat sytyttivät myös tuleen mielenosoittajien käyttämän parkkipaikan. Tunnin kuluessa verilöylystä mielenosoittajat palasivat joukolla takaisin Khilinin aukiolle.¹²¹ Mielenosoittajat väittivät saaneensa kiinni joitakin tekijöitä, joilla oli Kata'ib Hezbollah -militian henkilökortit.¹²²

Muqtada al-Sadrin joukot, joita arveltiin Sarayya al-Salam -militian jäseniksi, jalkautuivat Bagdadissa mielenosoittajien keskuuteen hyökkäyksen jälkeen. Tämän jälkeen Etelä-Irakin Najafissa hyökättiin droonilla Muqtada al-Sadrin taloa vastaan. Perjantain väkivaltaisuuksia The Guardianille kommentoinut kirjailija ja toimittaja Sarmad al-Tai arvioi, etteivät Iran-mieliset militiat ymmärrä, että mielenosoituksissa on kyse irakilaiskansallisesta kunniaista, jota ei voi asein voittaa.¹²³

Irakin korkein oikeudellinen neuvosto kertoi sunnuntaina 8.12. että viranomaiset ovat vapauttaneet 2 626 kiinniotettua mielenosoittajaa. 181 mielenosoittajaa oli edelleen kiinni otettuna, ja heidän tapauksiaan tutkittiin.¹²⁴

UNAMI teki 183 haastattelua koskien mielenosoitusten kulkua ajanjaksolla 5.11.–8.12.2019, ja julkaisi tulokset mielenosoituksia koskevassa kolmannessa seurantaraportissaan 11.12. Haastateltujen joukossa oli ensimmäisen ja toisen käden lähteitä. UNAMIn havaintojen mukaan laiton ja liiallinen, sekä kuolettava että ei-kuolettava voimankäyttö mielenosoittajia vastaan jatkui, mukaan lukien tarkoitukselliset surmat, sieppaaminen, laiton vangitseminen, joita "militioiksi", "tuntemattomiksi kolmansiksi toimijoiksi", "aseellisiksi entiteeteiksi" tai "rikollisiksi" kutsutut tahot suorittivat. Mainitulla ajanjaksolla sai UNAMIn mukaan surmansa 170 ihmistä ja 2 264 loukkaantui. Kaikkiaan mielenosoituksissa oli UNAMIn mukaan saanut surmansa 1.10. jälkeen ainakin

¹²⁰ The Sydney Morning Herald/ Samya Kullab & Murtada Faraj 6.12.2019; Kurdistan 24, 8.12.2019.

¹²¹ The Guardian/ Ghaith Abdul-Ahad & Emma Graham-Harrison 7.12.2019; Al Jazeera 8.12.2019.

¹²² Al-Monitor/ Ali Mamouri 6.12.2019.

¹²³ The Guardian/ Ghaith Abdul-Ahad & Emma Graham-Harrison 7.12.2019; Al Jazeera 8.12.2019.

¹²⁴ BasNews 8.12.2019.

424 ihmistä ja 8 758 loukkaantunut. Jos lasketaan lisäksi muita vammoja saaneet kuten kyynelkaasusta terveysongelmia saaneet, on loukkaantuneiden kokonaisluku noin 19 000. UNAMI pitää lukuja alustavina, koska se ei ole saanut hallitukselta lupaa saada sairaaloiden tilastoja nähtäväkseen tai vierailla sairaaloissa.¹²⁵

UNAMIn mukaan Bagdadin Tahririn aukio oli edelleen pääasiassa rauhanomaisten mielenosoitusten keskus. Jotkut mielenosoittajat yrittivät ylittää Jumhuriyan, Senakin, Ahrarin ja Shuhadan sillat ja pyrkiä kansainväliselle alueelle, heittäen turvallisuusjoukkoja kivillä ja Molotovin cocktaileilla. Rasheedin kaduilla mielenosoittajat pyrkivät kivien heittelyllä provosoimaan turvallisuusjoukkoja marraskuun aikana.¹²⁶

Pääasiallisesti rauhanomaiset mielenosoitukset jatkuivat myös Babylonin, Basran, Dhi-Qarin, Kerbalan, Missanin, Muthannan, Qadissiyan ja Wassitin lääneissä. Joulukuun alussa oli Nineven läänin Mosulissa ja Anbarin läänissä rauhanomaisia tukimielenosoituksia, samoin kuin Kirkukin, Diyalan ja Salah al-Dinin lääneissä. Etelä-Irakin Basran, Missanin, Muthannan, Dhi-Qarin, Kerbalan ja Babylonin lääneissä valtaosa kouluista ja yliopistoista oli kiinni lakkojen vuoksi ja mielenosoittajien kehoitettua kouluja sulkemaan ovensa. Jotkut koulut ja opettajat ovat saaneet nimettömiä uhkauksia, joissa kouluja on kehoitettu pitämään ovensa kiinni mielenosoitusten tukemiseksi.¹²⁷

Suurin osa kuolemista ja vakavista loukkaantumisista on johtunut UNAMIn mukaan turvallisuusjoukkojen ja milizioiksi kutsuttujen tahojen avattua tulen mielenosoittajia vastaan. Mielenosoittajat ovat sytyttäneet taloja tuleen sekä heittäneet kiviä ja Molotovin cocktaileja turvallisuusjoukkoja vastaan. Kuolemia oli ajanjaksolla 5.11.–8.12. etenkin Basran, Dhi-Qarin, Kerbalan, Missanin ja Najafin lääneissä.¹²⁸ Human Rights Watch raportoi joulukuun puolivälissä, että mielenosoituksissa oli saanut surmansa loka-joulukuussa ainakin 511 ihmistä. Luku oli peräisin Irakin terveysministeriöltä.¹²⁹

Irakin viranomaiset ovat ryhtyneet joihinkin toimiin väkivaltaisuuksiin mielenosoittajia kohtaan syyllistyneitä vastaan. UNAMIn mukaan Wassitin läänin Kutissa oikeuslaitos teki 15.10. pidätysmääräyksen kahta SWAT-erikoisjoukkojen poliisia vastaan Irakin rikoslain 406 artiklan mukaisesti mielenosoittajien surmaamisesta. Paikallinen rikostuomioistuim tuomitsi majurin arvoisen poliisin kuolemaan 1.12. ja erään poliisikomentajan seitsemän vuoden vankeustuomioon. Najafin oikeuslaitos on tehnyt 1.12. pidätysmääräyksiä mielenosoittajia vastaan hyökänneistä henkilöistä. Dhi-Qarin läänin oikeuslaitos teki niin ikään 1.12. pidätysmääräyksen rikoslain 406 artiklan perusteella erälle kenraalille ja asetti hänet matkustuskieltoon. Kenraali oli antanut määräyksen mielenosoittajien surmiin 28.–29.11.

¹²⁵ UNAMI 11.12.2019, s. 2 ja alaviite 4.

¹²⁶ UNAMI 11.12.2019, s. 2, 4.

¹²⁷ UNAMI 11.12.2019, s. 2, 7.

¹²⁸ UNAMI 11.12.2019, s. 3.

¹²⁹ Human Rights Watch 16.12.2019.

johtaneista toimista.¹³⁰ Human Rights Watch ei ollut joulukuun puolivälissä tietoinen samankaltaisista toimista Bagdadissa.¹³¹

2.2 ISIS-konfliktin kehitys

Tässä raportissa ei käsitellä yksityiskohtaisesti eri alueiden tilannetta. Irakin hallitus vahvisti 19.2.2019 kansainvälisen koalition ISISin vastaisten joukkojen jatkavan Irakissa maan turvallisuusjoukkojen kouluttamista ja avustamista hallituksen pyynnöstä. Joukkojen liikkeet tapahtuvat Irakin pääministerin luvalla.¹³² YK:n turvallisuusneuvoston toukokuun 2019 Irak-raportin mukaan ISIS on, menetettyään tukikohtansa Syyriassa, järjestänyt uudelleen solujaan ja lisännyt niiden operaatioita ja hyökkäyksiä Anbarin, Babylonin, Bagdadin, Diyalan, Kirkukin, Nineven ja Salah al-Dinin lääneissä.¹³³

Irakin turvallisuusjoukot ovat lisänneet operaatioitaan Anbarin, Nineven ja Salah al-Dinin lääneissä ISIS-taistelijoiden reiteillä ja turva-alueilla. Irakin kansallisen turvallisuuden neuvonantaja Falih al-Fayyad vieraili Länsi-Anbarin Qaimissa maaliskuussa 2019 ja tarkasti Syyrian vastaisen rajan turvallisuustoimia.¹³⁴ YK:n turvallisuusneuvosto raportoi toukokuussa, että pommi-iskujen lisäksi ISIS on syylistynyt sieppauksiin, yhteisöjohtajien salamurhiin, turvallisuusjoukkoihin kohdistuviin väijytyksiin ja omaisuuden tuhoamiseen.¹³⁵

YK:n turvallisuusneuvoston elokuun ja marraskuun 2019 Irak-raporttien mukaan ISIS on jatkanut asymmetrisiä iskuja Irakin väestöä ja turvallisuusjoukkoja vastaan, erityisesti Anbarin, Bagdadin, Diyalan, Kirkukin, Nineven ja Salah al-Dinin lääneissä.¹³⁶ ISISin rippeiden ja muiden aseellisten ryhmien läsnäolo aiheuttaa YK:n turvallisuusneuvoston mukaan vakavia haasteita Irakin vakaudelle. Tässä mielessä jatkuva turvallisuussektorin uudistaminen, mukaan lukien pääministerin määräyksen no. 237 toimeenpano, on tärkeä kansallinen prioriteetti.¹³⁷

Vastauksena ISISin toimintaan hallitus on jatkanut vahvoja terrorisminvastaisia operaatioita, ja ISISin soluja etsitään joka puolella maata. Turvallisuusjoukot jatkoivat laajoja puhdistusoperaatioita ISISiltä vapautetuilla alueilla, pidättäen ja neutralisoiden terroristeja, purkaen pommeja ja paljastaen ISISin piilopaikkoja, tunneleita ja asekatkijia. ISISin vastainen kansainvälinen koalitio jatkoi Irakin turvallisuusjoukkojen tukemista.¹³⁸

¹³⁰ UNAMI 11.12.2019, s. 4.

¹³¹ Human Rights Watch 16.12.2019.

¹³² UN Security Council 2.5.2019, s. 4.

¹³³ UN Security Council 2.5.2019, s. 3.

¹³⁴ UN Security Council 2.5.2019, s. 3.

¹³⁵ UN Security Council 2.5.2019, s. 4.

¹³⁶ UN Security Council 5.8.2019, s. 4 ja 22.11.2019, s. 5.

¹³⁷ UN Security Council 22.11.2019, s. 15.

¹³⁸ UN Security Council 5.8.2019, s. 4.

Irakin turvallisuusjoukot suorittivat 5.–7.8. operaatio Voiton tahdon¹³⁹ kolmannen vaiheen, puhdistuen alueita Nineven läänin länsiosissa ja Diyalan läänin pohjoisosassa. Operaation neljännen vaiheen (24.–27.8.) ja viidennen vaiheen (16.–20.9.) aikana turvallisuusjoukot puhdistivat laajoja alueita Anbarin läänin aavikolla, ja 6.10. alkaneen kuudennen vaiheen aikana puhdistettiin Anbarin läänin pohjoisosia, Salah al-Dinin läänin lounaisosia ja vahvistettiin Syyrian vastaista rajaa ISIS-taistelijoiden maahantunkeutumisen varalta.¹⁴⁰

The Baghdad Postin mukaan Voiton tahto -operaatiossa aloitettiin joulukuussa edelleen uusi vaihe Kirkukin, Salah al-Dinin (ainakin Samarran alue) ja Diyalan lääneissä. Ensimmäisenä operaatiopäivänä tuhottiin 11 ISISin piilopaikkaa ja kolme tunnelia Salah al-Dinin läänissä ja räjähteitä saatiin haltuun. Kirkukin läänissä tutkittiin 45 kylää ja tuhottiin kaksi terroristien piilopaikkaa ja neljä tunnelia. Kaksi terroristia pidätettiin.¹⁴¹ Samaan aikaan (9.12.) tuli kuluneeksi kaksi vuotta ISISin kalifaatin kaatumisesta Irakissa.¹⁴²

2.3 Irakin Kurdistanin turvallisuustilanteesta

Turkin ilmavoimat ovat jatkaneet säännöllisiä ilmaiskuja kurdien aseellisen PKK-järjestön asemia vastaan Irakin Kurdistanin Dohukin, Erbilin ja Suleimanian lääneissä.¹⁴³ Tällaisia iskuja oli esimerkiksi 14.2.–9.4. välisellä ajalla ainakin 12. Samalla ajanjaksolla oli kaksi taistelua Turkin armeijan ja PKK:n sissien välillä.¹⁴⁴ Turkin asevoimat aloittivat 27.5.2019 maaoperaation sekä ilmaiskuja Erbilin läänin Hakurkin alueella. Turkki ilmoitti surmanneensa tai ottaneensa kiinni 43 PKK:n sissiä 27.5.–10.6.¹⁴⁵

Irakin ulkoministeriö tuomitsi 26.6. Turkin tekemät ilmaiskut Irakin Suleimanian lääniin. Iskuissa sai tietävästi surmansa neljä siviiliä ja neljä loukkaantui. Irakin ulkoministeriö vaati valtion suvereniteetin kunnioittamista. Turkin ulkoministeriö ilmoitti kuitenkin 30.6. että iskut Irakin puolella rajaa olevia terroristeja vastaan jatkuvat.¹⁴⁶ Turkin operaatio jatkui Dohukin läänin Sinat-Haftanin alueella 23.8. Turkin puolustusministeriön mukaan operaation aikana olisi surmattu tai otettu kiinni 417 PKK-sissiä.¹⁴⁷ Kaksi PKK:n jäsentä surmattiin Irakin Kurdistanin tiedustelupalvelu Asayishin mukaan turkkilaisella dronilla Suleimanian kaupungin läheisellä vuorella 15.10.¹⁴⁸ Marraskuun lopulla uutisoitiin että noin 25 Dohukin läänin Zakhon piirikunnan itäosan kylää oli tyhjentynyt PKK-konfliktin vuoksi.¹⁴⁹

Irakin Kurdistanissa on ollut joitakin terroristisia rikoksia vuosien mittaan. Tunteamattomat asemiehet ampuivat turkkilaisen diplomaatin ja kaksi irakilaista

¹³⁹ Engl. Operation Will of Victory.

¹⁴⁰ UN Security Council 22.11.2019, s. 5-6.

¹⁴¹ The Baghdad Post 9.12.2019.

¹⁴² Al Jazeera/ Simona Foltyn 9.12.2019.

¹⁴³ UN Security Council 5.8.2019, s. 5.

¹⁴⁴ UN Security Council 2.5.2019, s. 5.

¹⁴⁵ UN Security Council 5.8.2019, s. 5.

¹⁴⁶ UN Security Council 5.8.2019, s. 5.

¹⁴⁷ UN Security Council 22.11.2019, s. 6.

¹⁴⁸ Rudaw/ Mohammed Rwanduzi 22.10.2019.

¹⁴⁹ Rudaw/ Zhelwan Z. Wali 28.11.2019.

siviiliä Irakin Erbilissä sijaitsevassa ravintolassa 17.7.2019. Isku tuomittiin laajasti Irakissa ja sen lähimaissa. Kaksi henkilöä otettiin kiinni tapaukseen liittyen 20.7.¹⁵⁰

3 Humanitaarinen tilanne

Irakin hallituksen viivästyneet ministerinimitykset ovat hidastaneet muun muassa Irakin vuosien 2018–2022 hallitusohjelman toimeenpanoa.¹⁵¹ Irak julkaisi 1.7. raportin jonka mukaan hallitusohjelman toteuttamista on hidastanut myös muun muassa rahoituksen puute.¹⁵² Rahoitusvajeen vuoksi hallitus pystyi vain rajoitetusti vastaamaan kansan keskuudessa laajaa tyytymättömyyttä herättäneisiin asioihin kuten huonoihin elinolosuhteisiin, peruspalveluiden puutteeseen, työttömyyteen ja jälleenrakennustarpeisiin. Lisäksi Irakin parlamentin komiteoiden työ oli keväällä pysähdyksissä.¹⁵³ Basran läänissä, jossa oli kesällä 2018 laajoja mielenosoituksia, on pantu toimeen useita vesi- ja sähköjärjestelmiin sekä palveluihin liittyviä ohjelmia. Irakin pääministeri totesi maaliskuussa, että Basran tilanne oli edelleen keskeinen haaste.¹⁵⁴

Irakin pääministeri ilmoitti 5.3. että hallitus on laatinut laajan korruptionvastaisen strategian. Hänen johtamansa ylimmäinen korruptionvastaisen kamppailun neuvosto pyrki vahvistamaan valvontaviranomaisia ja parantamaan korruptionvastaisen työn koordinoitua eri sektoreilla. Korruptionvastaista työtä on korostettu myös Irakin parlamentissa, jossa päätettiin keväällä oikeuslaitoksen korruptionvastaisten resurssien vahvistamisesta ja korruptioon liittyvän lainsäädännön tarkistamisesta.¹⁵⁵

Suurajjatollah Ali al-Sistani on kritisoinut Irakin laajaa korruptiota, byrokraattista hallintoa, työpaikkojen puutetta ja peruspalveluiden puutteita.¹⁵⁶ Hallitus on kokoustanut korruption suhteen ja keskustelua on käyty korruptiotapauksia tutkivien tuomareiden puutteesta, korruptiosta öljysektorilla, ulkomaisten investointien suojaamisesta korruptiolta ja pankkisektorin reformista.¹⁵⁷ Korruptiopidätykset ovat jatkuneet, esimerkiksi 11.10. kerrottiin yhdeksään korkea-arvoiseen virkamieheen, mukaan lukien entisiin ministereihin ja kuvernööreihin, kohdistuvista korruptiotutkimuksista.¹⁵⁸

Kesällä oli laajoja satopaloja 11 Irakin läänissä. Noin 13 ihmistä kuoli ja 19 loukkaantui paloissa. Paikallisten viranomaisten mukaan palot olivat pääasiassa vahinkoja ja niiden taustalla oli kuuma ja kuiva sää. Jotkut palot olivat tahallaan sytytettyjä, ja niiden taustalla oli esimerkiksi maariitoja tai ISISin

¹⁵⁰ UN Security Council 5.8.2019, s. 5.

¹⁵¹ UN Security Council 2.5.2019, s. 1.

¹⁵² UN Security Council 5.8.2019, s. 2.

¹⁵³ UN Security Council 2.5.2019, s. 1.

¹⁵⁴ UN Security Council 2.5.2019, s. 1-2.

¹⁵⁵ UN Security Council 2.5.2019, s. 2.

¹⁵⁶ UN Security Council 5.8.2019, s. 1.

¹⁵⁷ UN Security Council 5.8.2019, s. 2.

¹⁵⁸ UN Security Council 22.11.2019, s. 4.

terrorismia. ISIS poltti peltaja jos maanviljelijä ei maksanut sadosta "veroa" terroristijärjestölle.¹⁵⁹

YK:n turvallisuusneuvosto raportoi toukokuussa, että humanitaarisilla toimijoilla on ollut ongelmia päästä eri alueille ja niiden toiminta myöhästyi ja jopa keskeytyi varsinkin Kirkukin ja Nineven lääneissä, koska monet "turvallisuustoimijat" pystyttivät ad hoc -tarkastuspisteitä Pohjois-Irakin pääteille, ja jotkut paikalliset viranomaiset tai turvallisuusviranomaiset eivät hyväksyneet liittovaltion myöntämiä kulkulupia. YK on neuvotellut korkeimmalla poliittisella tasolla ratkaisun löytämiseksi.¹⁶⁰

YK:n turvallisuusneuvosto raportoi elokuun Irak-raportissaan, että humanitaaristen organisaatioiden pääsy useisiin lääneihin oli muuttunut entistä ongelmallisemmaksi. Paikalliset toimijat jättivät keskushallinnon antamia kulkulupia huomioimatta. Sekä sotilaalliset- että siviilitoimijat vaativat myös paikallisten kulkulupien hankkimista. Lisäksi esteitä aiheuttivat tarkastuspisteiden koordinoimattomat turvallisuustoimijat ja piirikunta- ja kuntatason byrokraatia.¹⁶¹ YK:n humanitaaristen asioiden koordinoitumisto (OCHA) raportoi samanlaisista ongelmista marraskuussa.¹⁶²

YK on jatkanut eri alueiden vakauttamista ja kunnostamista. YK:n kehitysohjelman UNDP:n vakautusrahoituksella¹⁶³ on ollut 139 projektia viidessä ISISiltä vapautettuja alueita sisältävässä läänissä. Projektien puitteissa on kunnostettu 32 koulua, yliopistoa ja muuta opetusalan instituutiota. Näihin kuuluu Nineven yliopisto, joka vastaanottaa yli 5 000 opiskelijaa lukuvuonna 2019–2020.¹⁶⁴ OCHAN mukaan noin 1,2 miljoonaa IDP- ja paluumuuttajalasta tulee olemaan opetuksen tarpeessa vuonna 2020.¹⁶⁵ Nineven läänin suurin sairaala, Qayyaran sairaala on kunnostettu. Sairaala palvelee noin 200 000 ihmistä.¹⁶⁶

Irakin hallitus hyväksyi 17.9. jälleenrakennusneuvostoa koskevan lakiluonnoksen. Lain turvin pyritään kontrolloimaan koko maan infrastruktuuria ja muita kohteita koskevia suuria projekteja, kannustamaan investointeihin ja vähentämään nuorisotyöttömyyttä.¹⁶⁷

YK:n kehitysohjelman toivomasta 1 380 miljoonan Yhdysvaltain dollarin budjetista puuttui marraskuussa 265 miljoonaa.¹⁶⁸ Kiireellisesti tarvittaisiin varoja Nineven läänin Mosulin, Salah al-Dinin läänin Baijin, Kirkukin läänin Hawijan sekä Anbarin ja Nineven läänien länsiosien kunnostamiseksi. YK:n arvion mukaan rahoitusvaje tulee selkeästi vaikeuttamaan paossa olevien irakilaisien

¹⁵⁹ UN Security Council 5.8.2019, s. 4

¹⁶⁰ UN Security Council 2.5.2019, s. 11.

¹⁶¹ UN Security Council 5.8.2019, s. 12.

¹⁶² OCHA, November 2019, s. 11.

¹⁶³ Engl. Funding Facility for Stabilization.

¹⁶⁴ UN Security Council 5.8.2019, s. 12.

¹⁶⁵ OCHA, November 2019, s. 42.

¹⁶⁶ UN Security Council 5.8.2019, s. 12.

¹⁶⁷ UN Security Council 22.11.2019, s. 4.

¹⁶⁸ UN Security Council 22.11.2019, s. 16.

paluuta kotialueilleen riittävien peruspalveluiden kuten veden, sähkön, terveydenhuollon ja opetuksen puutteiden vuoksi.¹⁶⁹

OCHA julkaisi marraskuussa 2019 raportin Irakin humanitaarisesta tilanteesta. Raportin mukaan Irakissa on edelleen laajoja humanitaarisia huolenaiheita. Heikon keskushallinnon ja rajoitetun konfliktista palautumisen vuoksi humanitaariset ongelmat ovat pitkittyneet. Noin 6,13 miljoonalla irakilaisella on humanitaarinen profiili, joka koskee niin pakolais- ja IDP-leireillä asuvia kuin leirien ulkopuolella asuvia ja paluumuuttajia. Heistä noin 4,10 miljoonaa tarvitsee apua, ja 1,77 miljoonaa tarvitsee apua akuutisti varsinkin konfliktista kärsineillä alueilla Anbarin, Nineven, Kirkukin ja Salah al-Dihin lääneissä ja Duhokin kaltaisissa lääneissä joihin on tullut paljon pakolaisia ja IDP:itä. Noin 50 % akuutisti apua tarvitsevista asuu Nineven ja Anbarin lääneissä.¹⁷⁰

4 Pakolaisuus ja paluumuutto

YK:n turvallisuusneuvoston marraskuun 2019 Irak-raportin mukaan yli 4,3 miljoonaa IDP:tä on palannut kotialueilleen. Kansainvälisen siirtolaisuusjärjestön mukaan Irakissa oli edelleen noin 1,75 miljoonaa IDP:tä noin 3 200 paikassa. Heistä yli puolet on ollut paossa kotoaan yli kolme vuotta. Noin 50 % kaikista IDP:istä tulee viideltä Nineven ja Anbarin läänin alueelta. Noin 500 000 IDP:tä elää leiriolosuhteissa.¹⁷¹

OCHAN marraskuun raportin mukaan Noin 514 000 IDP:tä oleskelee hyvin vaikeissa olosuhteissa 286 paikkakunnalla kahdeksassa eri läänissä. Noin 23 % heistä on kolmessa piirikunnassa: Nineven läänin Mosulissa ja Tel Afarisissa sekä Anbarin läänin Fallujassa.¹⁷²

OCHAN mukaan Irakissa on laajoja konfliktista palautuneita alueita joille voi palata. Myös Bagdadin ja Irakin Kurdistanin välisten, vuoden 2017 jännitteiden lievennyttyä matkustaminen ja kaupanteko alueiden välillä on helpottunut. Toisaalta paluut kotialueelle ovat selvästi hidastuneet 2018–2019.¹⁷³

Monella Irakin IDP:llä on rajoitetut mahdollisuudet löytää toimeentuloa tai saada sosiaaliturvaa ja he ovat riippuvaisia humanitaarisesta avusta. YK:n turvallisuusneuvoston toukokuun 2019 Irak-raportin mukaan suurin osa IDP:istä ei suunnitellut palaavansa kotiin seuraavan vuoden aikana. Tämä johtui kotialueen sosiaalisen koheesion puutteesta, turvattomuudesta, vaurioituneista tai tuhoutuneista taloista ja työpaikkojen puutteesta.¹⁷⁴

Huhti-kesäkuussa 2019 noin 109 humanitaarista toimijaa antoi YK:n mukaan tukea 633 356 ihmiselle 840 paikkakunnalla. Apua pyrittiin toimittamaan noin 1,75 miljoonalle ihmiselle. Rahoitusvajeen vuoksi joitakin humanitaarisia ohjelmia kuten koulutusprojekteja Nineven läänin pakolaisleireillä oli jouduttu

¹⁶⁹ UN Security Council 5.8.2019, s. 12 ja 22.11.2019, s. 16.

¹⁷⁰ OCHA, November 2019, s. 5, 28, 68.

¹⁷¹ UN Security Council 2.5.2019, s. 10, 13-14. OCHAN mukaan kotiin on palannut noin 4,5 miljoonaa IDP:tä. (OCHA, November 2019, s. 11)

¹⁷² OCHA, November 2019, s. 4-5, 16, 49.

¹⁷³ OCHA, November 2019, s. 11, 13.

¹⁷⁴ UN Security Council 2.5.2019, s. 14.

keskeyttämään. IDP-leireillä tehtyjen tutkimusten mukaan noin 88 % halusi jatkaa toistaiseksi oleskelua leireillä kotialueen turvallisuusongelmien ja puuttuvien palveluiden vuoksi.¹⁷⁵

YK:n turvallisuusneuvoston mukaan humanitaariset toimijat tavoittivat Irakissa tammi-marraskuussa 2019 1 424 000 ihmistä yli 1 100 paikkakunnalla. Vuoden 2019 humanitaarista ohjelmaa varten oli saatu 295 miljoonaa Yhdysvaltain dollaria. Tämä on noin 42 % toivotusta 701 miljoonasta dollarista, joskin muun muassa lasten suojeluun sekä vettä, sanitaatiota ja hygieniaa koskevalle klusterille oli saatu lisää varoja. Maailman ruokaohjelma (WFP) jakoi ruokaa 400 782 ihmiselle yhdeksässä läänissä elokuussa.¹⁷⁶

OCHAN mukaan ruokaturva on ongelmana noin 425 000 paluumuuttajalla ja 125 000 leirien ulkopuolella oleskelevalla IDP:llä varsinkin Nineven, Salah al-Dinin, Anbarin ja Diyalan lääneissä.¹⁷⁷ IOM avusti tuhansia IDP:itä ja paluumuuttajia Anbarin, Bagdadin, Kerbalan, Kirkukin, Najafin, Nineven ja Salah al-Dinin lääneissä. YK:n kasvatus-, tiede- ja kulttuurijärjestö UNESCO auttoi 10 823 opetusta vailla ollutta lasta kirjautumaan kouluihin ja auttoi Irakin hallitusta kansallisen koulutusstrategian luomisessa vuosille 2020–2030.¹⁷⁸

Alueiden jälleenrakennus on edennyt, esimerkiksi Itä-Mosulissa on saatu valmiiksi kaksi merkittävää sähkölaitosta, jota tuottavat sähköä noin 450 000 ihmiselle. YK:n kehitysohjelma UNDP on saanut Irak-rahoitusta siten, että maan vakautukseen tarkoitetusta 1,38 miljardista Yhdysvaltain dollarista puuttui vielä 235 miljardia, Irakin sitouduttua elokuussa käyttämään 33 miljardia dollaria tähän tarkoitukseen.¹⁷⁹

YK:n turvallisuusneuvosto vieraili Irakissa 29.6. ja tapasi Irakin johtajia. Turvallisuusneuvosto vakuutti Irakille jatkuvaa tukeaan konfliktinjälkeisessä jälleenrakennus-, sovinto- ja kehitysvaiheessa. Turvallisuusneuvosto kiitteli Irakin yhteistyötä naapurimaidensa kanssa ja painotti kaikkien konfliktista kärsineiden, maan sisällä paenneiden henkilöiden (IDP) turvallisen, arvokkaan ja vapaaehtoisen paluun tärkeyttä, mukaan lukien ISISiltä vapautetuille alueille.¹⁸⁰

Anbarin ja Nineven läänien viranomaiset ryhtyivät tehostettuihin toimiin elosyyskuussa 2019 IDP-leirien sulkemiseksi ja kehittämiseksi. Myös Salah al-Dinin läänissä suuntaus on ollut samanlainen. Humanitaarisille toimijoille tämä tuli yllätyksenä, eivätkä viranomaiset koordinoineet kaikkia toimiaan YK-järjestöjen ja kansalaisjärjestöjen kanssa. Nineven läänissä kotialueelleen kuljetettiin satoja perheitä ilman etukäteissuunnittelua ja vaikka he olivat huolissaan turvallisuudestaan kotipaikkakunnalla. Kuljetukset tapahtuivat usein lyhyellä varoitusajalla ja ilman eri läänien viranomaisten välistä koordinaatiota. Näin ollen palaaajilla ei ollut riittävästi telttoja, ruokaa tai terveyspalveluita.¹⁸¹ Lisäksi

¹⁷⁵ UN Security Council 5.8.2019, s. 11–12.

¹⁷⁶ OCHA, November 2019, s. 47.

¹⁷⁷ OCHA, November 2019, s. 47.

¹⁷⁸ UN Security Council 22.11.2019, s. 12–14.

¹⁷⁹ UN Security Council 22.11.2019, s. 13.

¹⁸⁰ UN Security Council 5.8.2019, s. 7.

¹⁸¹ UN Security Council 22.11.2019, s. 12, 14.

IDP:iden kotipaikkakuntien väestöä ei ollut informoitu paluista, eikä mahdollisia jännitteitä paikallisväestön ja palaajien välillä pyritty lieventämään.¹⁸²

OCHAN marraskuussa 2019 julkaiseman raportin mukaan IDP:t muuttavat paraikaa enenevässä määrin leirien ulkopuolelle tai yrittävät palata kotialueelleen. Kaikki eivät voi palata kotiin ja he joutuvat uudelleen pakoon muun muassa Nineven, Salah al-Dinin, Anbarin, Kirkukin ja Diyalan lääneissä. Sekä paluumuuttajien että leirien ulkopuolella asuvien IDP:iden tarpeet ovat erityisen akuutteja. Keski- ja Pohjois-Irakissa ongelmina ovat muun muassa häirintä, aseellisten ryhmien läsnäolo, tarkastuspisteiden käytännöt, jäljelle jääneet räjähteet sekä byrokraattiset ja hallinnolliset esteet.¹⁸³

YK:n turvallisuusneuvosto esitti toukokuussa huolensa IDP-leireillä olevista, ISIS-kytköksistä epäiltyjen henkilöiden tilanteesta. Heidän liikkumistaan rajoitetaan, muut leirin asukkaat ja turvallisuustoimijat häiritsevät heitä, heitä evätään humanitaarista apua sekä terveydenhuoltoa, koulutusta ja muuta oikeuttavien asiakirjojen hankkimista. Jatkuvasti raportoidaan seksuaalisesta väkivallasta ja häirinnästä ISIS-kytköksistä epäiltyjä naisia vastaan.¹⁸⁴

OCHAN marraskuun raportin mukaan haavoittuvimmassa asemassa ovat ja eniten apua tarvitsevat sellaiset ihmiset, joihin vuosien 2014–2017 ISIS-konflikti vaikutti suoraan, ja heistä varsinkin ne, jotka joutuivat pakenemaan kotoaan ja joiden toimeentulon mahdollisuudet tuhoutuivat. Vielä muita haavoittuvammassa asemassa ovat sellaiset ihmiset, joita epäillään liitoksista ekstremistiryhmiin, joita ei päästetä palaamaan kotialueelleen, jotka kärsivät stigmasta ja syrjinnästä ja jotka tarvitsevat suojelua.¹⁸⁵

Haavoittuvassa asemassa ovat myös muun muassa syyrialaiset pakolaiset.¹⁸⁶ YK:n Irakin erityisavustaja Jeanine Hennis-Plasschaert esitti 3.12. huolensa Irakin Kurdistanin Dohukin läänin tilanteesta. Lääniin on tullut yli 16 000 syyrialaista pakolaista lisää Irakin Kurdistanissa jo olleiden noin 250 000:n lisäksi.¹⁸⁷

OCHAN mukaan humanitaariset toimijat ennustavat että leireillä olevien IDP:iden määrä tulee vähenemään, ja leirien ulkopuolella oleskelevien IDP:iden määrä vastaavasti lisääntymään. Paluut kotialueille tulevat jatkumaan hitaalla tempolla. Humanitaaristen toimijoiden saama rahoitus tulee pienenemään ja heidän pääsynsä eri paikkakunnille tulee pysymään haasteellisenä.¹⁸⁸ UNHCR arvioi, että pysyvien ratkaisujen puuttuessa suurta IDP:iden paluumuuttoa ei ole odotettavissa vuonna 2020.¹⁸⁹

¹⁸² OCHA, November 2019, s. 4.

¹⁸³ OCHA, November 2019, s. 5.

¹⁸⁴ UN Security Council 2.5.2019, s. 11.

¹⁸⁵ OCHA, November 2019, s. 4-5, 49.

¹⁸⁶ OCHA, November 2019, s. 16.

¹⁸⁷ UNAMI 3.12.2019. Uuden paon syynä on Turkin lokakuussa 2019 aloittama sotilasoperaatio Pohjois-Syyriassa.

¹⁸⁸ OCHA, November 2019, s. 33.

¹⁸⁹ UNHCR 28.11.2019.

5 Ihmisoikeustilanne

Irakin konfliktin uhrin

Tässä kappaleessa mainitaan ajankohtaisia ihmisoikeusongelmia, muun muassa vuoden 2019 Irak-raporteista ilmenevät, aseellisesta konfliktista johtuvat siviiliuhrit. Raporteista ei löydy tietoa uhreista kaikilta kuukausilta. Luvuissa ei ole mukana mielenosoitusten uhreja, joista on tietoa muualla raportissa.

Ajanjaksolla 14.2.–11.4.2019 YK:n Irakin avustusoperaatio UNAMIn ihmisoikeustoimisto dokumentoi 60 kuollutta ja 92 loukkaantunutta siviiliä. Kuolleista kaksi ja loukkaantuneista kaksi oli naisia. Välikohtaukset olivat lähinnä pommi-iskuja ja kevyiden aseiden tulitusta. Välikohtauksia oli etenkin Anbarin, Bagdadin, Diyalan, Erbilin, Kirkukin, Nineven ja Salah al-Dinin lääneissä. YK:n mukaan samalla ajanjaksolla vuonna 2018 oli 429 siviilikuolemaa ja -loukkaantumista.¹⁹⁰

Ajanjaksolla 1.4.–30.6.2019 UNAMIn ihmisoikeustoimisto dokumentoi 242 välikohtausta, joissa sai surmansa 94 ja loukkaantui 193 siviiliä. Kuolleista seitsemän ja loukkaantuneista 14 oli naisia. Lapsia sai surmansa viisi ja loukkaantui 31. Välikohtaukset olivat pääasiassa ISISin ja tuntemattomien aseellisten tekijöiden pommi-iskuja¹⁹¹ ja hyökkäyksiä sekä attentaatteja, samoin kuin hallitusta tukevien joukkojen ilmaiskuja. YK:n turvallisuusneuvoston mukaan siviiliuhrien määrä oli tällä ajanjaksolla huomattavasti pienempi vuoden 2018 vastaavaan ajanjaksoon verrattuna (340 välikohtausta joissa kuoli tai loukkaantui 612 ihmistä). Uhrien määrä on jatkuvasti vähentynyt ISISistä joulukuussa 2017 otetun sotilaallisen voiton jälkeen.¹⁹²

Ajanjaksolla 5.8.2019–22.11.2019 UNAMIn ihmisoikeustoimisto raportoi 102 välikohtausta, joissa sai surmansa 49 ja loukkaantui 90 siviiliä. UNAMI jatkoi työtä Irakin hallituksen kanssa pakotettujen katoamisten suhteen, auttaen ihmisiä pakotetulta katoamiselta suojelevan lain valmistelussa.¹⁹³

Terrorismioikeudenkäynnit

UNAMI seurasi 160:tä ISISiin liittyvää terrorismioikeudenkäyntiä etenkin Bagdadin ja Nineven läänien oikeusistuimissa touko-heinäkuussa ja 144:ää oikeudenkäyntiä elo-marraskuussa 2019. Jotkut syytetyistä taistelijoista olivat ulkomaalaisia. Suurimmaksi huolenaiheeksi UNAMI mainitsi sen, että oikeusistuimet luottivat tunnustuksissa saatuun todistusaineistoon, vaikka moni syytetty väitti että tunnustukset oli saatu pakottamalla. UNAMI havaitsi puolustusasianajajan lähes jokaisessa oikeudenkäynnissä, mutta totesi että syytettyjen puolustus oli minimaalista.¹⁹⁴

¹⁹⁰ UN Security Council 2.5.2019, s. 4.

¹⁹¹ UNAMI käyttää termiä IED - Improvised Explosive Devices.

¹⁹² UN Security Council 5.8.2019, s. 10.

¹⁹³ UN Security Council 22.11.2019, s. 10.

¹⁹⁴ UN Security Council 5.8.2019, s. 10.

Tapana oli syyttää henkilöitä ISISin jäsenyydestä terrorisminvastaisen lain nojalla, mutta ei yksittäisistä rikoksista. Tästä syystä uhrin ja heidän omaisensa lienevät jääneet ilman riittävää oikeutta ja korvauksia.¹⁹⁵ YK:n turvallisuusneuvosto painottaa kansalliseen ja kansainväliseen oikeuteen perustuvaa oikeudenmukaisten oikeudenkäyntien tarvetta.¹⁹⁶ Human Rights Watch muistutti marraskuussa, että ISIS-oikeudenkäynnit ovat epäoikeudenmukaisia ja niissä on paljon prosessivirheitä. Lisäksi syytetyillä on todellinen riski joutua kidutuksen uhriksi, ja Irakin terrorisminvastainen laki mahdollistaa kuolemantuomion ja elinkautisen vankeustuomion pelkästään ISISin jäsenyydestä.¹⁹⁷

Syyrian pakolaisleireillä olevat irakilaiset

UNAMI on keskustellut Irakin kanssa irakilaisten ja ei-irakilaisten ISIS-taistelijoiden ja heidän perheenjäsentensä mahdollisesta siirtämisestä Syyriasta Irakiin. Elokuussa ei ollut vielä selvyyttä tällaisten henkilöiden määrästä, Irakiin siirtämisen ajankohdasta, heihin kohdistuvista turvallisuustarkistuksista ja muista turvallisuusjärjestelyistä tai tiloista joissa heitä pidettäisiin.¹⁹⁸ YK:n turvallisuusneuvoston elokuun Irak-raportissa esitetään huoli siitä, että jos ISIS-taistelijoiden ja heidän perheenjäsentensä siirtoa ei hoideta asianmukaisesti, tulee asialla olemaan vaikutuksia sekä Irakissa että sen ulkopuolella.¹⁹⁹

YK:n turvallisuusneuvosto esitti marraskuun Irak-raportissaan vakavan huolensa ISISiin liitoksissa olevien henkilöiden paluusta Syyriasta Irakiin. Turvallisuusneuvoston mukaan Syyrian Al-Holin leirissä olevien noin 30 000 irakilaisen turvallinen paluu kotimaahan on taattava.²⁰⁰

Naisiin kohdistuva väkivalta

UNAMI on ryhtynyt monitoroimaan Irakin federaatiopoliisin ylläpitämiä perhesuojeluyksiköitä saatuaan siihen luvan Irakin sisäministeriöltä huhtikuussa 2019. Perhesuojeluyksiköiden tehtävänä on vastaanottaa ilmoituksia ja tutkia sekä tilastoida sukupuoleen liittyvää väkivaltaa. UNAMI oli elokuuhun 2019 mennessä käynyt neljässä perhesuojeluyksikössä Bagdadissa ja Kirkukissa. UNAMI on myös kehottanut Irakia viimeistelemään kotiväkivallan vastaisen lakiluonnoksen.²⁰¹

YK:n turvallisuusneuvoston marraskuun 2019 raportin mukaan naisiin kohdistuvan väkivallan vastainen ohjelma, jonka puitteissa humanitaariset toimijat ovat tuottaneet erilaisia palveluita ja psykososiaalista tukea, on aliresursoitu. Kohderyhmäksi määritellyistä 739 000 naisesta vain 318 000 on saanut tukea tänä vuonna. Muun muassa IDP:ille ja paluumuuttajille tarkoitettuja palveluita on jouduttu lakkauttamaan. Puutteita ohjelman toteutumisessa on ollut muun muassa Anbarin, Bagdadin, Diyalan, Erbilin ja

¹⁹⁵ UN Security Council 5.8.2019, s. 10.

¹⁹⁶ UN Security Council 5.8.2019, s. 15 ja 22.11.2019, s. 11.

¹⁹⁷ Human Rights Watch 1.11.2019.

¹⁹⁸ UN Security Council 5.8.2019, s. 10.

¹⁹⁹ UN Security Council 5.8.2019, s. 15.

²⁰⁰ UN Security Council 22.11.2019, s. 16.

²⁰¹ UN Security Council 5.8.2019, s. 10.

Suleimanian lääneissä. Aseellisten toimijoiden tekemiä oikeudenloukkauksia on raportoitu sekä IDP-leireiltä että epävirallisilta asuma-alueilta.²⁰²

Vähemmistöt

YK:n rotusyrjinnän poistamista koskeva sopimus (CERD²⁰³) on suositellut että Irak palauttaa kansalaisuuden lopuillekin feilikurdeille. UNAMIn järjestämän, asiaa koskevan seminaarin osanottajat tekivät toukokuussa asiaa koskevia ehdotuksia kuten lakimuutoksia, tietokannan perustamista vanhoissa kansanäänestyksissä ilmenneitä feilikurdien tietoja koskien ja feilikurdien kansalaisuuden palauttamista koskevan komitean perustamista Irakin sisäministeriöön.²⁰⁴ Kansalaisjärjestöjen, akateemikkojen ja asiantuntijoiden muodostaman European Network of Statelessness (ENS) -allianssin mukaan Irakissa on noin 47 515 kansalaisuudetonta henkilöä. Tämä luku käsittää feilikurdien lisäksi muun muassa palestiinalaisia, Etelä-Irakin biduneja, romaneja ja Syyrian kurdeja.²⁰⁵

YK:n turvallisuusneuvoston toukokuun Irak-raportin mukaan noin 2 995 jesidiä (1 379 naista ja 1 616 miestä) oli edelleen ISISin vankeina tai kadoksissa.²⁰⁶ Irakin presidentinkanslia ilmoitti 29.4. jättäneensä parlamentille jesidi-vähemmistöä koskevan lakiluonnoksen. Laki tähtää ISISin vankeina olleiden jesidinaisten kärsimysten tunnistamiseen ja niihin reagoimiseen kuntoutuksen, yhteiskuntaan uudelleen integroimisen ja taloudellisen voimaannuttamisen keinoin. Laki ottaa kantaa myös niihin lapsiin, jotka syntyivät jesidinaisten ollessa ISISin vankeina. Nineven läänin Sinjarin piirikuntaan perustettaisiin erityinen tuomioistuin joka käsittelee tällaisten lasten asemaa. Laki tunnustaisi myös symbolisesti jesidien kärsimykset ISIS-konfliktin aikana.²⁰⁷

UNAMI tapasi helmikuussa 2019 viranomaisia, kansalaisjärjestöjä ja vähemmistöjen edustajia kannustaen heitä toimeenpanemaan rotusyrjinnän vastaisen sopimuksen suosituksia, mukaan lukien virallisten henkilöasiakirjojen myöntämisen kaikille romaniyhteisön edustajille. Helmikuun lopulla Irakin sisäministeriö ohjeisti paikallisia virastoja myöntämään yhtenäiset asiakirjat kaikille romaneille. Tämä helpottaa heidän pääsyään tasa-arvoisesti ja täysimääräisesti koulutuksen, terveydenhuollon ja muiden peruspalveluiden piiriin.²⁰⁸

Toimittajat, sananvapaus

UNAMI on saanut edelleen tietoa ilmaisuvapauden rajoituksista koskien toimittajia ja ihmisoikeuksien puolestapuhujia. Tällaisia ihmisiä on häiritty eri tavoin. Esimerkiksi tunnettu bagdadilainen toimittaja sai 28.5. tappouhkauksen puhelimitse kirjoitettuaan artikkelin erään poliittisen puolueen jäsenten

²⁰² UN Security Council 5.8.2019, s. 12-13.

²⁰³ Committee on the Elimination of Racial Discrimination.

²⁰⁴ UN Security Council 5.8.2019, s. 10.

²⁰⁵ European Network of Statelessness & Institute on Statelessness and Inclusion, November 2019, s. 3.

²⁰⁶ UN Security Council 2.5.2019, s. 10.

²⁰⁷ UN Security Council 5.8.2019, s. 11.

²⁰⁸ UN Security Council 2.5.2019, s. 10.

harjoittamasta korruptiosta.²⁰⁹ YK:n kasvatusta, tiede- ja kulttuurijärjestö (UNESCO) järjesti 20.6. tapaamisen Irakin parlamentin kulttuuri- ja mediakomitean ja ihmisoikeuskomitean sekä pääministerin media-avustajan kanssa koskien toimittajien turvallisuutta kokevan komitean toimintaa.²¹⁰

UNAMI kertoi Irakin Kurdistanissa tapahtuneen keväällä 2019 useita mediaan sekä ilmaisu- ja kokousvapauksiin kohdistuneita rajoituksia. Esimerkiksi kiellettiin sellaisia mielenosoituksia, joissa kritisoitiin Irakin Kurdistanin hallitusta. Medioiden työntekijät raportoivat turvallisuusjoukkojen puuttumisesta ja välineiden takavarikoimisesta silloin kun on seurattu poliittisia mielenosoituksia ja pidätyksiä.²¹¹ Aikaisemmin riippumattomien sanomalehtien päätoimittajana työskennelleen Asos Hardin mukaan toimittajia vastaan voi hyökätä Irakin Kurdistanissa rankaisemattomuuden ilmapiirissä. Turvallisuusjoukkojen jäseniä tai virkamiehiä ei ole asetettu syytteeseen hyökkäyksistä toimittajia vastaan. Hardin mukaan riippumaton media on ongelmissa mutta sosiaalinen media menestyy, eivätkä puolueet pysty tukahduttamaan lehdistön vapautta.²¹²

YK:n turvallisuusneuvoston elokuun 2019 Irak-raportissa esitettiin huoli lisääntyneestä toimittajiin ja ihmisoikeuksien puolestapuhujiin kohdistuneesta häirinnästä ja vaadittiin, että Irak vahvistaa toimiaan heidän suojelemiseksi eri puolilla maata.²¹³ Marraskuun Irak-raportissaan YK:n turvallisuusneuvosto totesi, että mediatyöntekijät joutuivat eri puolilla Irakia summittaisten pidätysten, uhkauksien ja häirinnän kohteeksi.²¹⁴ Toimittajiin kohdistuneita oikeudenloukkauksia mielenosoituksiin liittyen käsitellään aikaisemmin tässä raportissa.

²⁰⁹ UN Security Council 5.8.2019, s. 11.

²¹⁰ UN Security Council 5.8.2019, s. 14.

²¹¹ UN Security Council 2.5.2019, s. 10.

²¹² CPJ/ Ignacio Miguel Delgado Culebras 21.3.2019.

²¹³ UN Security Council 5.8.2019, s. 15.

²¹⁴ UN Security Council 22.11.2019, s. 11.

6 Lähteet

AP/ Samya Kullab & Murtada Faraj 8.12.2019. *Iraqi state forces, militia man checkpoints after bloodshed.*
<https://apnews.com/a25c50cdf02eabb9f391b2b9860b4951> (käyty 13.12.2019)

Aziz, Sardar & Erwin van Veen 11.11.2019. *A State with Four Armies: How to Deal with the Case of Iraq.* https://warontherocks.com/2019/11/a-state-with-four-armies-how-to-deal-with-the-case-of-iraq/?utm_source=WOTR+Newsletter&utm_campaign=e871a58ea5-EMAIL_CAMPAIGN_10_30_2018_11_23_COPY_01&utm_medium=email&utm_term=0_8375be81e9-e871a58ea5-83312323 (käyty 13.12.2019)

The Baghdad Post 9.12.2019. *Iraq Authorities Launch Military Operation against ISIS in 4 Provinces.*
<https://www.thebaghdadpost.com/en/Story/45013/Iraq-Authorities-Launch-Military-Operation-against-ISIS-in-4-Provinces> (käyty 9.12.2019)

BasNews

8.12.2019. *Iraq Releases over 2,500 Protesters.*
<https://www.thebaghdadpost.com/en/Story/45000/Iraq-Releases-over-2-500-Protesters> (käyty 9.12.2019)

12.11.2019. *Iraq Provincial Election Postponed.*
<http://www.basnews.com/index.php/en/news/iraq/560517> (käyty 11.12.2019)

BBC 17.11.2019. *Iraq: Programme summary of Gali Kurdistan TV news 0800 gmt 13 Nov 19.* Saatavilla: Factiva-uutistietokannassa (<http://www.factiva.com>) [edellyttää kirjautumista] (käyty 17.12.2019)

Cockburn, Patrick 12.11.2019. *How Iran-Backed Forces Are Taking Over Iraq.*
<https://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/iraq-protests-police-shoot-baghdad-green-zone-death-toll-a9197476.html> (käyty 13.11.2019)

Committee to Protect Journalists (CPJ)/ Ignacio Miguel Delgado Culebras 21.3.2019. *In Iraqi Kurdistan, journalists are victim of political tension.*
<https://cpj.org/blog/2019/03/iraq-kurdistan-journalist-arrested-harassed-politics.php> (käyty 17.12.2019)

European Network of Statelessness (ENS) & Institute on Statelessness and Inclusion, November 2019. *Statelessness in Iraq. Country Position Paper.*
https://statelessjourneys.org/resources/statelessness-in-iraq/?mc_cid=2d0827b6f9&mc_eid=%5bUNIQID%5d (käyty 17.12.2019)

Fanar Haddad 6.11.2019. *Iraq protests: There is no going back to the status quo ante.* <https://www.middleeasteye.net/opinion/iraq-protests-there-no-going-back-status-quo-ante> (käyty 11.11.2019)

The Guardian/ Ghaith Abdul-Ahad & Emma Graham-Harrison 7.12.2019.
Defiant protesters back in Baghdad square within an hour of slaughter.
<https://www.theguardian.com/world/2019/dec/07/protesters-return-baghdad-square-after-slaughter-iraq> (käyty 9.12.2019)

Human Rights Watch

16.12.2019. *Iraq: State Appears Complicit in Massacre of Protesters.* <https://www.hrw.org/news/2019/12/16/iraq-state-appears-complicit-massacre-protesters> (käyty 17.12.2019)

4.12.2019. *Iraq: New Protester Deaths Despite Order Not to Fire. Raises Concerns Around Command Control.*
<https://www.hrw.org/news/2019/12/04/iraq-new-protester-deaths-despite-order-not-fire> (käyty 13.12.2019)

1.11.2019. *ISIS Suspect Transfers to Iraq Replete with Risks.*
<https://www.hrw.org/news/2019/11/01/isis-suspect-transfers-iraq-replete-risks> (käyty 17.12.2019)

Iraq High Commission for Human Rights (IHCHR) 7.12.2019. *IHCHR: Targeting Peaceful Protesters, in al-Khilani Square & Al-Sinak Bridge, Amounts to Terrorist Crimes.* [Facebook]
<https://www.facebook.com/pages/category/Government-Organization/Iraqi-High-Commission-For-Human-Rights-213437619211187/> (käyty 11.12.2019)

The Intercept 18.11.2019. *A Spy Complex Revealed. Leaked Iranian Intelligence Reports Expose Tehran's vast Web of Influence in Iraq.*
<https://theintercept.com/2019/11/18/iran-iraq-spy-cables/> (käyty 20.11.2019)

Iraq's Constitution of 2005,
https://www.constituteproject.org/constitution/Iraq_2005.pdf?lang=en (käyty 19.12.2019)

Al Jazeera

8.12.2019. *Tensions flare as unidentified gunmen kill protesters in Baghdad.*
<https://www.aljazeera.com/news/middleeast/2019/12/killed-central-baghdad-assailants-fire-live-rounds-191206190824237.html> (käyty 9.12.2019)

28.11.2019. *Attacks on consulates in Iraqi cities reflect growing anger towards 'Iranian intervention', protesters and analysts say.*
Saatavilla: Factiva-uutistietokannassa (<http://www.factiva.com>)
[edellyttää kirjautumista] (käyty 17.12.2019)

Al Jazeera/ Sofia Barbarani 20.11.2019. *Iraqi protesters say Iran leaks confirm what they 'already know'.* <https://www.aljazeera.com/news/2019/11/iraqi-protesters-leaks-confirm-iran-191119160040623.html> (käyty 13.12.2019)

Al Jazeera/ Simona Foltyn 9.12.2019. *Two years after ISIL defeat, Mosul still in ruins.* <https://www.aljazeera.com/news/2019/12/years-isil-defeat-mosul-ruins-191209185807577.html> (käyty 13.12.2019)

Kurdistan 24, 8.12.2019. *As Iraq protest casualty numbers rise, parliament speaker decries forces 'outside the framework of the state'.* <https://www.kurdistan24.net/en/news/7c7c9d80-858e-428e-98a0-cdf605b6ee00> (käyty 9.12.2019)

London School of Economics (LSE)/ Christine McCaffray van den Toorn & Raad Alkadiri 7.11.2019. *Can Iraq's Revolution Succeed? Reflections from a Protest Movement at a Crossroads.* <https://blogs.lse.ac.uk/mec/2019/11/07/can-iraqs-revolution-succeed-reflections-from-a-protest-movement-at-a-crossroads/> (käyty 11.11.2019)

Al-Monitor/ Ali Mamouri 20.11.2019. *New scandals pour more fuel on Iraq protests.* <https://www.al-monitor.com/pulse/originals/2019/11/iraq-protests-sistani-us-iran.html> (käyty 20.11.2019)

Al-Monitor/ Ali Mamouri 6.12.2019. *Chaos spreads in Iraq as PM office remains vacant.* <https://www.al-monitor.com/pulse/originals/2019/12/iraq-protests-najaf-prime-minister.html> (käyty 18.12.2019)

Al-Monitor/ Mustafa Saadoun 15.12.2019. *Iraqi political blocs struggle to meet deadline to replace outgoing PM.* https://www.al-monitor.com/pulse/originals/2019/12/iraq-prime-minister-protests.html?utm_campaign=20191216&utm_source=sailthru&utm_medium=email&utm_term=Daily%20Newsletter (käyty 17.12.2019)

The New York Times/ Alissa J. Rubin 1.11.2019. *Iraq Demonstrations Grow, and Government Scrambles to Respond.* <https://www.nytimes.com/2019/11/01/world/middleeast/iraq-protests.html> (käyty 19.12.2019)

OCHA, November 2019. *Humanitarian Needs Overview. Iraq.* https://www.humanitarianresponse.info/sites/www.humanitarianresponse.info/files/documents/files/iraq_hno_2020.pdf (käyty 16.12.2019)

Reuters/ Ahmed Aboulenein 1.7.2019. *Iraq PM orders Iran-allied militias to be reined in.* <https://www.reuters.com/article/us-usa-iran-iraq/iraq-pm-orders-iran-allied-militias-to-be-reined-in-idUSKCN1TW3EM> (käyty 11.12.2019)

Reuters/ Raya Jalabi & Ahmed Rasheed 12.11.2019. *Iraq's elite rallies around Iran-backed plan to hang on to power.* <https://www.reuters.com/article/us-iraq-protests-elite-analysis-idUSKBN1XM17D> (käyty 12.11.2019)

Rudaw/ Zhelwan Z. Wali 28.11.2019. *Zakho villages emptied amid Turkey-PKK conflict.* <https://www.rudaw.net/english/kurdistan/28112019> (käyty 17.12.2019)

Rudaw/ Mohammed Rwanduzy 22.10.2019. *Two senior PKK leaders killed in Sulaimani by Turkish drone.* <https://www.rudaw.net/english/kurdistan/221020192> (käyty 17.12.2019)

Rudaw/ Mohammed Rwanduzy 10.12.2019. *Iraqi protesters issue cautious Baghdad mass mobilization call.*

<https://www.rudaw.net/english/middleeast/iraq/10122019> (käyty 11.12.2019)

Sirri, Omar & Renad Mansour 10.11.2019. *Surviving on violence: Iraq's political elite.* <https://madamasr.com/en/2019/11/10/opinion/u/surviving-on-violence-iraqs-political-elite/> (käyty 13.11.2019)

Stratfor 2.12.2019. *Iraq: The Prime Minister's Resignation Won't Stop Protests.* <https://worldview.stratfor.com/article/iraq-prime-ministers-resignation-wont-stop-protests-successor-political-stalemate> (käyty 3.12.2019)

The Sydney Morning Herald/ Samya Kullab & Murtada Faraj 6.12.2019. *Suspensions rise after mysterious stabbing attack on protesters.* <https://www.smh.com.au/world/middle-east/suspensions-rise-after-mysterious-stabbing-attack-on-protesters-20191206-p53hfj.html> (käyty 9.12.2019)

Tom The Based Cat 25.11.2019. [Twitter] <https://twitter.com/TomtheBasedCat> (käyty 17.12.2019)

UNAMI

8.12.2019. *Human Rights Special Report. Demonstrations in Iraq – 2nd update. 5 November - 9 December 2019.* Baghdad, Iraq. http://uniraq.org/index.php?option=com_k2&view=itemlist&layout=category&task=category&id=164&Itemid=650&lang=en (käyty 12.12.2019)

3.12.2019. *Briefing to the Security Council by Jeanine Hennis-Plasschaert 3 December 2019.* http://www.uniraq.com/index.php?option=com_k2&view=item&id=11597:briefing-to-the-security-council-by-jeanine-hennis-plasschaert-3-december-2019&Itemid=728&lang=en (käyty 12.1.2019)

5.11.2019. *Human Rights Special Report. Demonstrations in Iraq; update. 25 October – 4 November 2019.* Baghdad, Iraq. http://www.uniraq.com/index.php?option=com_k2&view=item&id=11480:human-rights-violations-ongoing-un-second-special-report-on-protests-in-iraq&Itemid=605&lang=en (käyty 19.11.2019)

22.10.2019. *Human Rights Special Report. Demonstrations in Iraq. 1-9 October 2019.* Baghdad, Iraq. http://www.uniraq.com/index.php?option=com_k2&view=item&id=11389:unami-urges-iraqi-authorities-to-prevent-violence-enable-peaceful-demonstrations-in-future&Itemid=605&lang=en (käyty 19.11.2019)

UNFPA 8.8.2019. *UNFPA Director for the Arab region visit to Iraq - Advocacy efforts for the 2020 Population Census [EN/AR].* <https://reliefweb.int/report/iraq/unfpa-director-arab-region-visit-iraq-advocacy-efforts-2020-population-census-enar> (käyty 11.12.2019)

UNHCR 28.11.2019. *2020 Planning Summary*.

<http://reporting.unhcr.org/sites/default/files/pdfsummaries/GA2020-Iraq-eng.pdf> (käyty 19.12.2019)

UN Security Council

22.11.2019. *Implementation of resolution 2470 (2019). Report of the Secretary-General*.

http://www.uniraq.com/images/SGReports/S_2019_903_E.pdf
(käyty 11.12.2019)

5.8.2019. *Implementation of resolution 2470 (2019). Report of the Secretary-General*.

http://www.uniraq.org/images/SGReports/S_2019_660_E.pdf
(käyty 14.10.2019)

2.5.2019. *Implementation of resolution 2421 (2018). Report of the Secretary-General*.

http://www.uniraq.org/images/SGReports/S_2019_365_E.pdf
(käyty 15.10.2019)

The Wall Street Journal/ Isabel Coles & Ghassan Adnan 6.12.2019. *Iraqi Families Search for Protesters Left Missing in Crackdown. Deaths and detentions stir anger and undermine leaders' efforts to stifle dissent*.

<https://www.wsj.com/articles/iraqi-families-search-for-protesters-left-missing-in-crackdown-11575628204> (käyty 9.12.2019)

The Washington Institute/ Michael Knights

6.12.2019. *Punishing Iran's Triggersmen in Iraq: Opening Moves in a Long Campaign*. <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/punishing-irans-triggersmen-in-iraq-opening-moves-in-a-long-campaign> (käyty 11.12.2019)

30.9.2019. *Helping Iraq Take Charge of Its Command-and-Control Structure*. PolicyWatch 3193.

<https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/helping-iraq-take-charge-of-its-command-and-control-structure> (käyty 11.12.2019)

Washington Post/ Louisa Loveluck & Mustafa Salim 11.11.2019. *Fear spreads among Iraqi protesters as government cracks down, keeps death toll secret*.

https://www.washingtonpost.com/world/middle_east/fear-spreads-among-iraqi-protesters-as-government-cracks-down-keeps-death-toll-secret/2019/11/11/be210a28-03f9-11ea-9118-25d6bd37dfb1_story.html (käyty 13.11.2019)

The Washington Post/ Marsin Alshamary 14.12.2019. *Iraqi protesters are mostly Shiite. And this identity is shaping how they protest*.

<https://www.washingtonpost.com/politics/2019/12/14/iraqi-protesters-are-mostly-shiite-this-identity-is-shaping-how-they-protest/> (käyty 16.12.2019)